

Szanowni Państwo Nauczyciele i Przyjaciele Szkoły –

pozwolę sobie na początku na osobistą, jednakże mocno związaną z życiem zawodowym, refleksję – w tym roku mija 20 lat mojej pracy w różnych obszarach oświatowej rzeczywistości. Dużo? Mało? Wystarczająco, aby na temat szeroko pojętej edukacji mówić głosem praktyka z doświadczeniem. Przez te dwadzieścia lat zmieniała się szkoła, nauczyciele, społeczeństwo, technologie wspierające proces nauczania, zmieniały się przepisy oświatowe i pomysły na uzdrawianie oświaty.

Zmiana to właściwie jedyny pewny nasz nauczycielski punkt odniesienia. I wcale nie ma w tym stwierdzeniu ani sarkazmu, ani niepewności. Wybierając taki obszar aktywności zawodowej, liczyliśmy się przecież chociażby z tym, że co kilka lat zmienią nam się uczniowie. Z innymi „zmiennymi” spotykamy się, podejmując decyzje dotyczące rozwoju zawodowego bądź zgłębiając nowe przepisy prawne. Jedno jest pewne – zmiana zapewnia nam rozwój.

Sensem istnienia ośrodka doskonalenia nauczycieli jest towarzyszenie Państwu we wspomnianych zmianach oraz wspieranie Waszego rozwoju, pozwalającego na zadowolenie z codziennej pracy i odnoszenie sukcesów.

Regionalny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Katowicach przystąpił do zaproponowanego przez Ośrodek Rozwoju Edukacji programu „Nowa rola placówek doskonalenia”. Zawsze staraliśmy się efektywnie i kompleksowo wspierać środowisko oświatowe oraz wprowadzać nowe formy doskonalenia, zgodne z jego potrzebami i oczekiwaniami. Dlatego też widzimy dla siebie miejsce we wspomaganiu procesowym – rozpoczynającym się od przeprowadzonej wspólnie ze szkołą diagnozy potrzeb, poprzez pomoc w realizacji zaplanowanych działań, zmierzających do pozytywnych zmian, aż do wspólnej oceny efektów i sformułowania wniosków do dalszej pracy. Mamy w tym zakresie znaczące doświadczenie, które – wsparte systemowymi rozwiązaniami – może przynieść nam wspólny sukces.

Na początku nowego roku szkolnego życzę Państwu wiele entuzjazmu do podejmowania nowych wyzwań oraz satysfakcji z pracy z młodymi ludźmi, którzy umieją stawiać dociekliwe pytania i szukać na nie sensownych odpowiedzi.

Z pozdrowieniami i wyrazami szacunku –

Anna Zakrzewska-Zamora
dyrektor RODN „WOM” w Katowicach

Sabina Furgot

Jak cele nauczania warunkują jakość edukacji cyfrowych tubylców?

Zmiany cywilizacyjne, w tym zmiany technologiczne ciągle przyspieszają. Towarzyszą temu coraz liczniejsze głosy o braku powiązania systemu edukacji z rynkiem pracy. Zarzuty stawiane szkole i uczelniom wyższym są poważne. Mówi się, iż młodym ludziom kończącym szkoły brak: umiejętności selekcji i wartościowania informacji, komunikowania się w grupie, negocjacyjnego rozwiązywania konfliktów, formułowania problemu i krótkiego jego zreferowania. Jedną z ostrzejszych krytyk szkoły zawarta jest w wypowiedzi Anny Pregler – koordynatora Ogólnopolskiego Badania Umiejętności Trzecioklasistów – dla „Gazety Wyborczej”: *Jak napisała matka trzecioklasisty: Dzieci idą do szkoły z głową pełną fantazji, pomysłów, z naturalną ciekawością świata i naturą „badacza”. Po paru latach wychodzą zmęczone, zniechęcone, tępe, z trudnością rozumienia podstawowych rzeczy. Nasze szkoły produkują nieporadnych matolków.*

Szkoły, w której uczeń ma tylko słuchać, rozwiązywać schematyczne zadania, wypełniając karty pracy, odpowiadać na pytania nauczyciela sprawdzające, co potrafi odtworzyć, a nie czy rozumie to, czego się wyuczył, nie to, czy potrafi zastosować swoją wiedzę w nowej sytuacji. Szkoły, w której uczeń nie ma możliwości pytać, poszukiwać odpowiedzi, dyskuto-

wać, zaspokajać swojej ciekawości, współpracować z innymi. Szkole bardzo trudno wyjść z takiego stanu, bo wspierają ją w trwaniu w nim oferowane przez wydawnictwa materiały edukacyjne, a zwłaszcza podręczniki i zeszyty ćwiczeń, system egzaminów zewnętrznych, systemy kształcenia i doskonalenia nauczycieli, niektóre uwarunkowania prawne i wymogi nadzoru pedagogicznego oraz oczekiwania rodziców i oczekiwania społeczne. A efekty tego widać od lat. W badaniach krajowych i zagranicznych, na egzaminach – zwłaszcza z przedmiotów matematyczno-przyrodniczych – polscy uczniowie dobrze radzą sobie z rozwiązywaniem prostych, schematycznych i algorytmicznych zadań, natomiast pozostają bezradni wobec złożonych, nietypowych, wymagających opracowania nowej strategii.

Takie same wnioski wynikają z zeszłorocznej, pierwszej edycji Ogólnopolskiego Badania Umiejętności Trzecioklasistów – OBUT 2011. Przez pierwsze lata nauki w szkole mózgi dzieci zostały przeprogramowane, uczniowie przestają myśleć. I zauważają to także rodzice, wypowiadając się w dyskusji po badaniu: Nie jestem nauczycielem, tylko rodzicem i życzyłabym sobie, żeby szkoła sprawdzała to, czego sama nauczyła. WIEMY bardzo dobrze (przynajmniej ja, prosta kobita), czego szkoła NIE uczy. Nie uczy między innym myślenia!¹

¹ A. Pregler: http://wyborcza.pl/1,76842,11661172,Przeprogramowac_mozg_Ale_jak_list.html#ixzz1uMUX6L16 [dostęp: 9 maja 2012, godz. 11.20].

A zatem jak nauczyć myślenia młodego człowieka? Czy może ten proces wspomagać technologia informacyjno-komunikacyjna (TIK)?

Taksonomia celów jako klucz do sukcesu edukacyjnego

Każde działanie jest skuteczniejsze, kiedy wiemy, w jakim celu i dokąd zmierzamy. O ile myśląc np. o wędrowce po górach, łatwo nam wyobrazić sobie, co jest celem naszej wspinaczki (zdobycie szczytu, lepsze samopoczucie, dbałość o dobrą kondycję fizyczną i psychiczną), o tyle mamy ogromne kłopoty ze sformułowaniem nie tylko celu lekcji, ale również z odpowiedzią na proste pytanie: czego chcemy ucznia (na)uczyć, jakiego młodego człowieka, z jakimi cechami osobowości chcemy zobaczyć po zakończonej edukacji formalnej w szkole. Po fali szkoleń z pomiaru dydaktycznego opartych na taksonomii B. Niemierki nauczyciele wymieniają najczęściej jako cel lekcji jej aspekty poznawcze (intelektualne), np. uczeń zna budowę komórki, wymienia znane gatunki roślin, rozwiązuje równania kwadratowe metodami poznanymi na lekcji, charakteryzuje postaci literackie. Czy tak sformułowane i postawione uczniom cele są dla nich atrakcyjne i motywują do uczenia się, czy tym samym przygotowują do życia zawodowego we współczesnym świecie? Sądzę, że w formułowaniu celów właśnie tkwi problem braku efektywności polskiej edukacji. Jaki cel sobie stawiam, w takim kierunku zmierzam? Nasi uczniowie zatem w różnych badaniach

świetnie radzą sobie z wiedzą odtwórczą, ponieważ takie cele najczęściej wyznaczane są w procesie edukacji (na lekcjach). Nie radzą sobie z procesami trudniejszymi, jak analizowanie i ocena zjawisk, myślenie przyczynowo-skutkowe, ponieważ te elementy są z jednej strony zdecydowanie trudniejsze do kształtowania, z drugiej poświęca się im niewiele miejsca na lekcjach. W czym tkwi przyczyna takiego stanu rzeczy? Jednym z elementów silnie wpływających na skuteczność edukacji jest hierarchiczny układ celów nauczania – taksonomia celów², na których wspieramy kształcenie. Obowiązująca w Polsce taksonomia celów B. Niemierki (na niej opierają się szkolenia z zakresu pomiaru dydaktycznego oraz system egzaminów zewnętrznych), uczyniła zreformowaną po 1999 roku polską szkołę bardziej encyklopedyczną i behawioralną niż była w czasach przed reformy. Taksonomia ta opiera się na 2 filarach – dwóch poziomach formułowania celów: I poziom – wiadomości i II poziom – umiejętności (tabela 1). Hierarchia ta wywarła silne piętno na nauczycielach i utrwaliła model behawioralnej dydaktyki opartej na nieprawdziwej interpretacji taksonomii: najpierw przekazujemy wiadomości, a następnie dopiero kształcimy umiejętności. Jest to niestety często konsekwencja błędnie prowadzonych szkoleń dla nauczycieli.

Hierarchiczny układ tej taksonomii sprawia, że nauczyciele często twierdzą, iż nie można (lub nie da się) uczyć umiejętności bez przekazania w pierwszej kolejności wiadomości. Oczywiście bywa tak z niektórymi treściami nauczania, natomiast trzeba mieć świadomość,

² **Cele nauczania** – zamierzone właściwości uczniów wyrażające się opanowaniem przez nich określonych czynności. Świadomie założone efekty kształcenia. Formułowanie celów służy zarówno doborowi metod i treści nauczania, jak i (przede wszystkim) egzekwowaniu wiedzy i umiejętności. Wikipedia http://pl.wikipedia.org/wiki/Cele_nauczania, [dostęp: 9.05.2012].

Tabela 1. Uproszczony model taksonomii celów B. Niemierki

Cele poznawcze (intelektualne)	
Poziom	Kategoria
I. Wiadomości	A. Zapamiętanie wiadomości
	B. Zrozumienie wiadomości (wyjaśnienie)
II. Umiejętności	C. Stosowanie wiadomości w sytuacjach typowych
	D. Stosowanie wiadomości w sytuacjach problemowych

że kiedy np. uczymy dzieci przyszywania guzika do koszuli czy wiązania sznurówek w butach, uczący się nie zgłębiają wiadomości na ten temat, tylko nabywają umiejętności przyszywania guzika czy zawiązania sznurówek. Często też do wiadomości powinni uczniowie docierać samodzielnie. Na to zatem, co chcemy jako nauczyciele kształtować u uczniów, wskazują właśnie sformułowane cele. Jeżeli nauczyciel jest przekonany o tym, że uczniowie muszą znać długość Nilu, umieć wymienić stolice państw Europy i Azji, wymienić złoża bogactw naturalnych poszczególnych krajów, to żadną miarą nie nauczy ich pracy w grupie, selekcji informacji, analitycznego myślenia, ponieważ te cele nie są spójne ze sobą i wymagają innych metod pracy i innej strategii pedagogicznej. Metoda projektu nie doprowadzi nas do realizacji wyznaczonego celu, jeśli jest nim zapamiętanie wiadomości, a metoda wykładu nie nauczy pracy w zespole. Niestety nadal nader często stosowany wykład, pokaz doświadczeń przez nauczyciela, wspiera behawioralną strategię dydaktyczną³. W języku ucznia przekłada się to na 3 Z: „zakuć, zdać, zapomnieć”. Wynika to faktu postawienia przed uczniami celów mało (nie)przydatnych i (nie)atrakcyjnych w dzisiejszym świecie i otaczającej nas rzeczywistości.

Konstruktywizm jako strategia pedagogiczna opiera się na taksonomii celów opracowanej przez B. Blooma⁴ (wykres 1). Różni się ona znacząco od taksonomii celów B. Niemierki. Znacznie poszerza krąg myślenia o celach nauczania i wychodzi poza wiadomości i umiejętności, wskazując na potrzebę formułowania celów w odniesieniu do analizy, syntezy i ewaluacji.

B. Bloom u podstawy swojej taksonomii umieścił „wiedzę” a nie „wiadomości”. Należy zwrócić uwagę na różnicę pojęciową tych dwóch terminów. Wiadomości to tylko zbiór informacji, zaś wiedza jest pojęciem znacznie szerszym, wskazującym na umiejętność posłużenia się informacją.

Wydaje się, iż w dużej mierze polska szkoła podążyła w kierunku encyklopedyzmu właśnie dzięki taksonomii celów B. Niemierki, ponieważ na niej został również oparty system egzaminów zewnętrznych. Bloom w szerszej hierarchicznej perspektywie zwraca uwagę na cele nauczania, które są w niewielkim stopniu obecne na lekcjach w Polskiej szkole – doskonalenie umiejętności analizy, syntezy, ewaluacji. Wniosek taki można wyciągnąć na podstawie analizy czasowników zawartych w podstawie programowej kształcenia ogólne-

³ S. Furgoń: *Jak uczyć pokolenie cyfrowych tubylców?* „Forum Nauczycieli”, kwartalnik RODN „WOM” w Katowicach, nr 3 (43) 2011.

⁴ B. Bloom: http://pl.wikipedia.org/wiki/Taksonomia_Blooma

Wykres 1. Taksonomia celów B. Blooma

go oraz w poleceniach dla uczniów w książkach i ćwiczeniach (czasownik wskazuje na kształtowaną umiejętność uczniowską). Rzadko stosuje się w polskiej dydaktyce (w porównaniu z czasownikami: *zna, wymienia, wskazuje, rysuje, rozpoznaje, wyróżnia, wyszukuje*) takie czasowniki, które wskazywałyby na realizację wyższych kategorii taksonomicznych opisanych przez Blooma, jak np.:

- **analiza:** *analizować, oceniać, szacować, kategoryzować, porównywać, kontrastować, krytykować, różnicować, rozróżniać, wyróżniać, badać, eksperymentować, stawiać pytania, testować;*
- **synteza:** *aranżować, składać, montować, gromadzić, grupować, komponować, konstruować, tworzyć, projektować, rozwijać, formułować, zarządzać, organizować, planować, przygotowywać, proponować, wystawiać, zainstalować;*
- **ewaluacja:** *argumentować, wyceniać, oceniać, przyporządkowywać, komponować,*

bronić, estymować, ewaluować, osądzać, przewidywać, szacować, wartościować, wybierać, wspierać.

Istnieje ścisły związek pomiędzy czasownikiem a formą zadania i zawartym w nim poleceniem. Polskie podręczniki i karty pracy dla uczniów na etapie edukacji wczesnoszkolnej zawierają w znakomitej większości zadania z luką, na dobieranie, prawda – fałsz, wielokrotnego wyboru. W mniejszości znajdują się zadania otwarte, wieloczynnościowe. Dlatego na tym etapie edukacyjnym badacze obserwują zabijanie uczniowskiego samodzielnego myślenia i kreatywności. Wymienione typy zadań bowiem silnie wspierają osiąganie celów z niższych kategorii taksonomicznych, a nie kształtują tych umiejętności, które są dziś potrzebne na rynku pracy (selekcjonowanie i wartościowanie pozyskanych informacji, samodzielne formułowanie problemu, wskazywanie potencjalnych ścieżek rozwiązania problemu). Na wyższych etapach edukacyj-

nych nie ma już wszechobecnych niskotaksonomicznych typów zadań, niemniej nader często pojawiają się zadania z poleceniami typu: wymień 5 pustyni, wskaż przyczyny sukcesu, oceń postawę itp. Nadal kształtuje się w ten sposób postawy odtwórcze, stąd rozpaczliwy krzyk pracodawców o braku praktycznego przygotowania absolwentów do pracy w zawodzie. Dlatego tak potrzebne jest stosowanie w szkołach metod aktywizujących, szczególnie metody projektu czy Web-Questów, które uczą rozwiązywania problemów, pozwalają na wykorzystywanie TIK. Pochodzą one z odmiennej niż behawioryzm strategii pedagogicznej – konstruktywizmu⁵, który kładzie nacisk nie tylko na mierzalny efekt treści kształcenia (zewnętrzne egzaminy), ale głównie na tworzenie środowiska i motywowanie ucznia do uczenia się. Metoda projektu nie pozwala na sformułowanie zadań typu: wymień stolice państw europejskich, ale zmusza autora do postawienia problemu, który uczniowie powinni rozwiązać. Praca w projekcie przebiega na dwóch poziomach: merytorycznym i organizacyjno-społecznym – to element ważny z punktu widzenia rynku pracy, tak jak umiejętność posługiwania się i wykorzystywania TIK.

Technologia społeczeństwa informacyjnego na użytek edukacji

Prawdą jest, że cyfrowi tubylcy lepiej, sprawniej i efektywniej posługują się nowoczesną technologią aniżeli cyfrowi imigranci. Niemniej nie są to często umiejętności związane z pracą zawodową, a raczej z grami komputerowymi czy uczestnictwem w portalach

społecznościowych. Rzadko kiedy uczniowie wykorzystują np. elektroniczny kalendarz wraz z powiadomieniami do planowania pracy grupowej, oprogramowanie do uzgadniania terminów spotkań najbardziej odpowiednich dla całej grupy, mapy mentalne do burzy mózgu jako jednej z dróg prowadzących do rozwiązania problemu. W efektywnym wykorzystaniu TIK w procesie edukacji nie chodzi o zakup tablicy interaktywnej czy podłączenie komputera z rzutnikiem multimedialnym i wyświetlanie prezentacji multimedialnych, ponieważ bardzo często służą one wykładowi czy prezentacji nie uczniowskiej, a nauczycielskiej aktywności. Tak jak każda lekcja wymaga wyznaczenia celu poznawczo-intelektualnego, tak wskazania tychże celów wymaga zastosowanie TIK w edukacji. Dopiero na tej podstawie można planować wykorzystanie konkretnych narzędzi i programów (notebooki, tablety czy smartfony), które z jednej strony wspomagają proces kształcenia, a z drugiej wspomagają kształtowanie pożądanych kompetencji.

W kierunku nowego modelu pedagogicznego

Rozwój społecznego Internetu, który wyzwala nowe możliwości technologiczne, również w edukacji, kształtowanie się nowych umiejętności i kompetencji uczniów, zmiany na rynku pracy, przekształcanie się społeczeństwa industrialnego w społeczeństwo wiedzy, wymuszają nie tylko reformę, ale właściwie rewolucję w systemie edukacyjnym. Zastosowanie tylko i wyłącznie strategii konstruktywistycznej w edukacji bez uwzględnienia

⁵ S. Furgoń: *Jak uczyć pokolenie cyfrowych tubylców?*...

możliwości stwarzanych przez społeczny Internet wraz z multimediami nie przyniesie oczekiwanych rezultatów. Jedną z kluczowych przyczyn będzie tu zmiana sposobu percepcji, stylu uczenia się młodego pokolenia określanego mianem pokolenia Y, *click generation* czy cyfrowymi tubylcami. Wydaje się, iż dla skutecznego przygotowania uczniów do zmieniającego się rynku pracy, uczestnictwa w życiu społeczeństwa opartego na wiedzy, społeczeństwa informacyjnego oraz przygotowania do całościowej edukacji konieczne jest stosowanie nowego, opartego na innych założeniach modelu edukacji. Istotną rolę odgrywa w nim nie tylko strategia pedagogiczna, ale i integracja z procesem nauczania – uczenia się technologii społecznego Internetu Web 2.0 (który szybko się zmienia w kierunku Internetu semantycznego Web 3.0). Nowy model pedagogiczny, czy to w kształceniu formalnym szkolnym, czy też w kształceniu ustawicznym powinien uwzględniać następujące przesunięcia akcentów:

- od przemówienia (wykładu) do współpracy uczniów w sieci,
- od ćwiczenia pamięci do ćwiczenia inteligencji (uczeń *u elastyczniony*, a *nie ukształtowany*),
- od kształcenia ucznia do kształtowania jego samodzielności w samoorganizowaniu osobistego środowiska uczenia się z wykorzystaniem TSI (technologii społeczeństwa informacyjnego).

Poza tym należy postulować:

- mniej planowych 45-minutowych zajęć, więcej godzin skomasowanych na realizację projektów (u elastyczniony czas i miejsce uczenia się),
- kształtowanie kompetencji w zakresie wykorzystywania TSI w codziennym życiu.

Na nowo należy również zdefiniować kompetencje nauczycieli, którzy z jednej strony powinni przygotować młodych ludzi do uczestnictwa w edukacji przez całe życie, z drugiej zaś świadomie i efektywnie prowadzić kształcenie ustawiczne osób dorosłych.

Kompetencje nauczycieli kształcenia ustawicznego w erze Web 2.0:

- **interpersonalne** (słuchanie, mówienie, komunikacja, umiejętność interpretacji stosunków interpersonalnych w grupie, kreowanie klimatu współpracy, dzielenia się wiedzą),
- **pedagogiczne** (znajomość zachowań i oczekiwań stosownie do wieku słuchaczy, adaptacja swojego nauczycielskiego języka do ich potrzeb, stymulowanie inicjatywy, rozpoznawanie różnic pomiędzy słuchaczami),
- **dydaktyczne** (umiejętność przygotowania i wdrażania aktywności, projektowania narzędzi ewaluacji, używania nowoczesnych narzędzi TSI, dostrzeganie różnic w stylach uczenia się),
- **organizacyjne** (adekwatne aranżowanie procesu uczenia się do celów, planu; działania krótkoterminowe spójne z planem długoterminowym),
- **współpracy z współpracownikami** (dawanie i otrzymywanie informacji zwrotnych od współpracowników, wspólne planowanie celów i efektów nauczania i rozwoju instytucji),
- **współpracy z organizacjami zewnętrznymi** (współpraca z różnymi środowiskami i instytucjami, otrzymywanie informacji nt. nowych programów, metod, narzędzi itp.),
- **refleksji i rozwoju własnego** (refleksja nad własnym rozwojem zawodowym, korzy-

stanie z informacji zwrotnej uczniów i nauczycieli, planowanie rozwoju).

Nierozzerwalnym elementem kompetencji nauczyciela jest oczywiście metodyka pracy, wykorzystująca nowe skuteczniejsze od tradycyjnych metody nauczania i oceniania. Na efektywność nauczania wpływa bardzo wiele złożonych czynników: uczeń osadzony w szerokim kontekście rodzinno-społecznym wraz z jego motywacją do uczenia się, kompe-

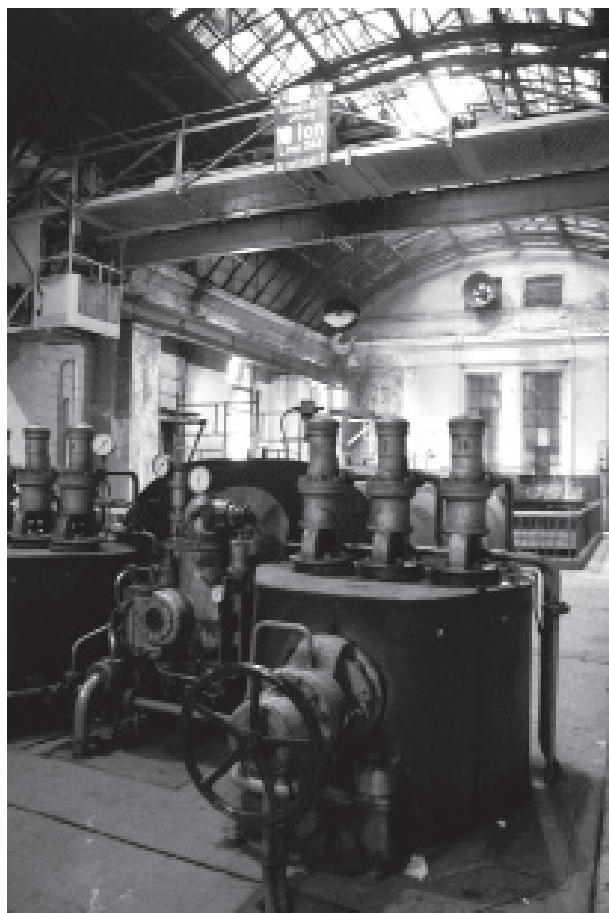
tencje i postawa nauczycieli, baza materialna szkoły. Należy jednak pamiętać, iż kluczem do sukcesu edukacyjnego jest wyznaczenie prawidłowych celów nauczania, zweryfikowanych przez rynek pracy, a także wyznaczniki ciągłości kulturowej czy aspekty społeczne. Jeżeli w tych celach uwzględnimy również TIK, stanie się ona sojusznikiem i silnym elementem wpływającym na motywację do uczenia się młodego pokolenia.

Sabina Furgol jest konsultantem w Regionalnym Ośrodku Metodyczno-Edukacyjnym Metis w Katowicach.

Dziedzictwo przemysłowe regionu¹

Fot. D. Walerjański
Wnętrze elektrowni Zaborze na Zaborzu

Fot. D. Walerjański
Wnętrze hali w elektrowni Szombierki w Bytomiu

¹ Wszystkie zdjęcia zamieszczone w tym numerze są ilustracją artykułu: *W krainie Bogini Industarii. Dziedzictwo przemysłowe jako element edukacji oraz atrakcja turystyczna* (s. 34).

Agnieszka Kowalczyk
Anna Łukasik

Technologie szkoły przyszłości w zmięchu epoki kredy

Do XX wieku nauka kojarzyła się przede wszystkim z podręcznikiem, tablicą, kredą, biurkiem i dziećmi siedzącymi w ławkach. Taka była szkoła przez ostatnie 150 lat. XXI wiek przyniósł zmianę związaną z ekspansją nowych technologii do prawie wszystkich dziedzin gospodarki i życia, w tym szkoły.

Nowa podstawa programowa, wprowadzona w 2009 roku, objęła już całe nauczanie wczesnoszkolne i gimnazjum, a w kolejnych latach będzie realizowana w szkołach ponadgimnazjalnych. Wymusiła ona – i nadal wymusza – na nauczycielu stosowanie przez niego nowoczesnej technologii informacyjno-komunikacyjnej w dydaktyce. Będzie to przemiana nauczyciela z wykładowcy w kreatywnego mentora, coacha.

Współcześni „cyfrowi tubylcy”, czyli uczniowie XXI wieku uwielbiają wbrew powszechnym odczuciom czytać, oglądać, rozmawiać, słuchać, np. muzyki, tworzyć i zdobywać wiedzę oraz umiejętności, zatem... lubią się uczyć. I to wszystko czynią, ale... z wykorzystaniem Internetu. Pamiętajmy: szkoła przestała być jedynym źródłem wiedzy ucznia!

Nowe zadania stojące przed edukacją wymagają:

- innego sposobu nauczania,
- zmiany metod kształcenia,
- stałej aktualizacji wiedzy i umiejętności na-

uczycieli, wiedzy nie tylko przedmiotowej, psychologicznej, pedagogicznej, wiedzy o naukowych podstawach kształcenia, lecz również dotyczącej nowoczesnych technologii.

Największym wyzwaniem współczesności związanym z rozwojem technologii informacyjnych jest konieczność przygotowania ludzi do życia w przyszłości w innym świecie. Nie tak dawno w Polsce były plany wyposażenia każdego ucznia w laptopa (palmtopa). Zanim zostaną one zrealizowane, powinniśmy jednak przygotować spójne i bogate programy nauczania, które będą wykorzystywać komputery (i inne urządzenia, takie jak tablice interaktywne, odtwarzacze mp3, kamery cyfrowe) jako narzędzia edukacji. Trzeba zatem najpierw stworzyć np. interaktywne materiały edukacyjne (to właśnie czynią wydawcy), specjalne serwisy internetowe, z których będzie można pobierać różnego rodzaju programy i multimedia, następnie przeszkolić z cyfrowej edukacji nauczycieli (trzeba tu zaznaczyć, że ten proces już trwa – warto choćby wspomnieć szkolenia RODN „WOM” w Katowicach *Doradca metodyczny mentorem nauczyciela w stosowaniu ICT w dydaktyce* czy *Belfer on-line* oraz wiele innych pod patronatem Śląskiego Kuratora Oświaty). Wydaje się, że nikt już dziś nie chce odwracać kolejności (najpierw komputery potem reszta), co byłoby szkodliwe dla finansów państwa i dla procesu edukacji.

Nowe trendy w edukacji widoczne są przede wszystkim w:

- **technologii** – w coraz większym stopniu wspierającej rozwój uczniów, komunikację, stanowiącej część życia młodzieży, wpływającej na zmianę metod pracy,
- **postawie nauczyciela** – wzrasta jego innowacyjność, kreatywność,
- **edukacji alternatywnej** – wzrasta zainteresowanie e-learningiem,
- **przestrzeni edukacyjnej** – staje się nieograniczona społecznością (wolna).

Poniżej wskazujemy kilka nowych **technologii edukacyjnych**, które powinny bardzo mocno wspierać edukację młodzieży już w niedalekiej przyszłości:

- **cloud computing (chmura obliczeniowa)** – korzystanie z sieci podobnie, jak z fizycznie posiadanego komputera – mając klawiaturę, ekran, mamy dostęp do serwerów na świecie, np. do oprogramowania biurowego (okrojony pakiet Office),
- **środowisko współpracy w sieci** – nieograniczone możliwości wymiany (współpracy) w Internecie, zgodnie z potrzebami użytkowników (np. matematyków, polonistów),
- **e-podręczniki** – zwizualizowane pomoce dydaktyczne, interaktywne ćwiczenia uatrakcyjnijące zajęcia,
- **gry edukacyjne** – np. *turniej-based learning* (zespołowe gry sieciowe), podnoszące jakość nauczania, np. matematyki,
- **urządzenia mobilne** – stanowiące bramę do Internetu (narzędzia do komunikacji i edukacji – np. smartfony).

Wszechobecność i mobilność mediów aż prosi się o ich wykorzystanie w szkole. Telefony coraz bardziej przypominają komputery, zapewne w niedalekiej przyszłości będzie je

można podłączyć do monitora oraz klawiatury i wykorzystać w charakterze jednostki centralnej. Smartphonów można używać na wszystkich przedmiotach przyrodniczych do pomiarów wszelkiego rodzaju wielkości fizycznych (pole magnetyczne, częstotliwość, szybkość sieci Internetu itd.). Wystarczy otworzyć się na wykorzystanie na lekcjach w celach edukacyjnych wszelkich urządzeń mobilnych, choćby smartphonów, mp3, mp4, które uczniowie i tak noszą w kieszeni. Niebawem będą nosić do szkół również notebooki, ipody itp., a wkrótce zapewne aktualny hit: ultrabooki o wadze 1 kg i grubości 1 cm. Będzie to dobra okazja, by uczyć młodzież współpracować ze sobą przy projektach, wykorzystując dostępny sprzęt elektroniczny, a więc dla nich środowisko naturalne.

Najpopularniejszy sposób na unowocześnienie lekcji to skorzystanie z interaktywnych tablic. Poza wyświetlaniem slajdów i animacji, można na nich manipulować przedstawionymi grafikami za pomocą gestów. Takie rozwiązanie idealnie nadaje się np. do prezentacji zjawisk fizycznych. Wirtualna rzeczywistość może przenieść ucznia w sam środek ważnej bitwy. Wszelkie materiały wypracowane w czasie lekcji np. języka polskiego można zapisać na komputerze. Oczywiście szkoła musi zakupić dodatkowo również rzutnik i laptop oraz oprogramowanie dedykowane do takiej tablicy pod dane przedmioty. Posiada je już wiele wydawnictw.

Korzystanie z lekcji e-learningowych np. na darmowym portalu dla nauczycieli <http://www.scholaris.pl>, z innych portali edukacyjnych, zwłaszcza recenzowanych przez rzeczoznawców MEN, jak www.megamatma.pl (ogromna baza wiedzy matematycznej w sieci z rozwiązanymi zadaniami, przykła-

dowymi klasówkami, egzaminami maturalnymi), www.webtutor.com.pl (interaktywne kursy i egzaminy z matematyki zarówno dla szkół ponadgimnazjalnych, jak i uczniów indywidualnych) pozwoli uczniom chorym oraz uczniom szkół artystycznych i sportowych na samodzielne przygotowanie się do egzaminów zewnętrznych nawet wówczas, gdy są oni zaangażowani w ustawiczne wyjazdy na zawody, obozy sportowe czy artystyczne. Oprogramowanie takie będzie stanowiło most między szkołą a uczniem, zastępując nauczanie indywidualne w dawnym znaczeniu tego słowa.

Nawet zeszyty i kreda mogą odejść w zapomnienie. Microsoft proponuje zastąpienie tablicy na MS Surface, czyli stół z blatem w formie dotykowego wyświetlacza. Ze względu na ochronę środowiska rozważa się zamianę papieru na urządzenia elektroniczne, takie jak popularne iPody Touch, które są nie tylko kieszonkowymi odtwarzaczami multimedialnymi, lecz wielofunkcyjnymi palmtopami (komputerami osobistymi mniejszymi od laptopa i notebooka, z ekranem dotykowym i rysikiem, wyposażonymi w Wi-Fi z bezpośrednim dostępem do Internetu. Można w nich instalować oprogramowanie, np. pobrane lub zakupione w Internecie. Rozpoznają pismo odręczne lub zbliżone do niego znaki graffiti, niektóre posiadają wbudowaną miniaturę klawiaturę itp.).

Nowe technologie wydają się być stworzone do edukacji. Szczególnie predysponowane są do wykorzystania w realizacji projektów

edukacyjnych. Spróbujmy uzmysłwić sobie, z jak wielu narzędzi i e-pomocy możemy już obecnie korzystać w edukacji: notebooki, netbooki, ultrabooki, iPody, tablety, Pady, palmtopy, chmura, wyszukiwarki, Google, Wikipedia, blogi, mikroblogi, gry edukacyjne, testy i quizy on-line, programy edukacyjne wydawnictw, e-booki, Skype, GG, e-mail, e-dzienniki. To już właściwie aktualna rzeczywistość szkolna uczniów pokolenia Y, a coraz częściej nauczycieli – pokolenia X.

Warto wspomnieć również o technologii używanej do komunikacji nauczycieli z uczniami i rodzicami. Coraz częściej nauczyciele korzystają z poczty elektronicznej, zadając za jej pośrednictwem prace domowe i kontaktując się z uczniami i rodzicami. W tym samym celu używają Skype i GG.

Wkrótce zdomowią się w szkole także inne nowoczesne metody nauczania, gdyż wielu nauczycieli naszego województwa przeszło już m.in. w RODN „WOM” w Katowicach w zakresie tworzenia:

- WebQuestów,
- lekcji e-learningowych i wykorzystania ich do m-learningu, czyli prowadzonego na mobilnych urządzeniach, lub blend-learningu, czyli mieszanego nauczania tradycyjno-internetowego.

Potwierdza to tezę, iż nauczyciele są jednymi z najbardziej kreatywnych środowisk zawodowych, jako że szkoła jest samouczącą się instytucją.

Literatura:

1. Gąciarz B.: *Nowe technologie informatyczne: szansa i wyzwanie dla edukacji*. <http://winntbg.bg.agh.edu.pl/skrypty/0037/cz6-r55.pdf>
2. <http://zssdg.edu.pl/doradca.php>
(strona A. Łukasik – doradcy metodycznego dla nauczycieli i uczniów).
3. Kleczyńska K.: *Technologia informacyjna jako element reformy systemu edukacji*. <http://www.4lomza.pl/index.php?wiad=1245>
4. Polak M.: *Nowe media w kieszeni – wykorzystajmy je w szkole*. <http://www.edunews.pl/nowoczesna-edukacja/innovacje-w-edukacji/1652-nowe-media-w-kieszeni-wykorzystajmy-je-w-szkole-2>
5. Polak M.: *Technologie edukacyjne pod obserwacją 2011*. <http://www.edunews.pl/nowoczesna-edukacja/ict-w-edukacji/1595-technologie-edukacyjne-pod-observacja-2011>
6. Polak M.: *Wyzwania rzeczywistości a funkcje szkoły – jak zmieni się rzeczywistość, której przyjdzie szkole stawić czoła?* http://www.youtube.com/watch?v=jxRGfgS_QIY
7. Porębska B.: *Technologie Informatyczne w edukacji*. <http://www.us.edu.pl/technologie-informatyczne-w-edukacji>
8. Ribicki P.: *Technologia informacyjna w edukacji*. <http://psp3.w.interia.pl/Technologia%20informacyjna%20w%20edukacji.htm>

Anna Łukasik jest nauczycielem w ZSS w Dąbrowie Górniczej i doradcą metodycznym z zakresu matematyki, techniki i informatyki, Agnieszka Kowalczyk nauczycielem w Gimnazjum nr 1 w Dąbrowie Górniczej i doradcą metodycznym z zakresu języka polskiego i bibliotek.

Nowość!

Z oferty RODN „WOM” w Katowicach na rok szkolny 2012/2013

Kurs doskonalący:

- ***Praktyczne narzędzia ICT w nauczaniu i w realizacji projektów edukacyjnych***

Kontakt: Andrzej Musiał, tel.: (32) 203 78 46, e-mail: amusial@womkat.edu.pl

Szkolenie dla rad pedagogicznych:

- ***Tablica multimedialna w nauczaniu***

Kontakt: Andrzej Musiał, tel.: (32) 203 78 46, e-mail: amusial@womkat.edu.pl

Joanna Piosik

Charakteru kształtowanie!

Miał to być kolejny artykuł będący „hymnem pochwalnym” dotyczącym różnorodnych metod nauczania i uczenia się, których jestem zwolenniczką i które sprawdziłam w praktyce, bo jak wielu nauczycieli nieprzerwanie poszukuję sposobów dotarcia do uczniów. Doszłam jednak do wniosku, że nie wystarczą setki ukończonych szkoleń i świetne artykuły w czasopismach o „cyfrowych tubylcach”, jeśli nasi uczniowie nie będą wewnętrznie zmotywowani oraz pozbawieni wsparcia własnej rodziny!

Rodzice niechęć swych dzieci do nauki najczęściej kwitują stwierdzeniem: „to lenistwo”. Jednakże to „lenistwo” ma głębsze korzenie, często jest to brak potrzebnych nawyków, czyli brak charakteru... Nasuwają się pytania: Jak nauczyciel może wspomagać kształtowanie charakteru swoich wychowanków? Co konkretnego możemy zrobić na naszych lekcjach, nie tylko wychowawczych? Niestety słowo „charakter” jest pomijane, stało się niemodne i właściwie całkowicie wypadło z naszego języka w szkole.

Uważam, że skuteczny nauczyciel powinien:

1. Poznać zarówno przyczyny niechęci do nauki, jak i marzenia swoich uczniów.

Ta wiedza pomoże mu w lepszym motywowaniu swoich podopiecznych i w dialogu

z ich rodzicami. Częstymi przyczynami niechęci do uczenia się w domu są:

- inne niż wiedza priorytety w rodzinie,
- niesprecyzowane zainteresowania,
- różne uzależnienia,
- brak wyrobionych nawyków,
- niestosowanie poznanych w szkole metod uczenia się podczas indywidualnej nauki,
- nieznajomość metod uczenia się¹.

2. Pomóc uczniom ustalić, który z kanałów percepcji u nich przeważa, oraz jakie są dla nich wskazane sposoby uczenia się.

3. Zachęcać uczniów do świadomego stosowania różnorodnych metod uczenia się w domu.

4. Uzasadnić wychowankom konieczność stosowania nawyków pracy umysłowej, takich jak planowanie, powtarzanie, samokontrola.

5. Omówić rolę nawyków kształtujących charakter.

Rewelacyjnym współczesnym poradnikiem przystępnie przedstawiającym to zagadnienie jest *Siedem nawyków skutecznego nastolatka*². Nawyki, które pomogą młodemu człowiekowi w zwycięstwie nad swoimi słabościami i nad światem to: proaktywność, ustalanie priorytetów, wyznaczanie celów, strategia wygrana – wygrana, dążenie do zrozumienia innych, synergia, regeneracja sił

¹ J. Piosik: *Niezbędnik ucznia. Metody skutecznego uczenia się dla uczniów klas 4 – 6 i gimnazjum*. Katowice 2011.

² S. Covey: *Siedem nawyków skutecznego nastolatka*. Warszawa 2011.

fizyczno-psychiczno-duchowych. Tę inspirującą książkę z powodzeniem można wykorzystać na lekcjach wychowawczych, prorodzinnych, czy katechezach, zachęcając młodzież do przeczytania całości. Byłaby to też niezwykle cenna nagroda na koniec roku szkolnego dla każdego ucznia!

6. Dawać uczniom czas na refleksję, która jest niezbędnym elementem uczenia się.

Ja praktykuję to m.in. na początku roku szkolnego, stwarzając warunki, by uczniowie określili swoje cele. Przed sprawdzianami analizują swoje przygotowanie do nich według ustalonych kryteriów, po otrzymaniu wyników natomiast wracają do tej analizy i piszą wnioski dla siebie.

Chętni uczniowie dzielą się też na forum klasy zastosowanymi metodami uczenia się w domu. Na koniec semestru i pod koniec roku szkolnego dają czas, aby dokonali samooceny oraz wybrali najciekawsze i najtrudniejsze dla nich lekcje. Jest to bogaty materiał do przemyśleń i korekty dla mnie na nowy rok pracy.

7. Zapraszać uczniów na wartościowe filmy, sztuki, wystawy, warsztaty.

8. Kreatywnie promować osoby, które wytrwałością i uporem osiągnęły założone cele (np. spotkania z pasjonatami).

9. Zapoznać uczniów z technikami medialnych manipulacji, aby byli na nie odporni.

Najczęściej stosowane techniki to: etykietka, wyolbrzymianie, nadmierne uogólnianie, informacje równoległe, autorytet przeniesiony, powtarzanie i przemilczanie, które najtrudniej wykryć. Opis wielu technik manipulacji wraz z konkretnymi przykładami można spotkać w publikacji *Pedagogika mass mediów*³.

10. Prowadzić dialog z rodzicami, którzy są pierwszymi i niezastąpionymi nauczycielami naszych podopiecznych.

Na koniec pozostaje jeszcze ufność, że uczniowie zechcą z naszej pomocy skorzystać!

Podsumowując: Aby młodzi ludzie chcieli pracować nad swoim charakterem, trzeba im pomóc w poznaniu siebie, odnalezieniu swoich ideałów, marzeń i celów. Trzeba jasno powiedzieć, jak ważne jest ćwiczenie woli, rozmyślanie nad sobą oraz samokontrola. W bardzo rzeczowym poradniku dla młodzieży pt. *Jak pracować nad swoim charakterem*⁴ znajdziemy wskazówki, jak „krok po kroku” prowadzić młodych w trening woli, aby nie mówiono, że Polak ma dwa serca, dla dziecięciu fantazji, ale tylko pół woli, co skutkuje niestałością, niesystematycznością i niechęcią do długotrwałego wysiłku.

W naszej szkole odbyły się już trzy edycje konkursu pod nazwą *Ferie bez ekranów*. Zadaniem uczniów było niekorzystanie w tym czasie z komputera i telewizji. Cele konkursu to:

- trening silnej woli,
- sprawdzenie stopnia swojego uzależnienia od mediów,
- aktywne spędzanie czasu na świeżym powietrzu i wśród kolegów.

To, że konkurs jest potrzebny, niech świadczą słowa kilku czwartoklasistów: *Nie wezmę udziału w konkursie, bo nie wytrzymam ani jednego dnia bez komputera i telewizji.*

Smutne to...

Uczniowie, którzy wygrali z samym sobą, podkreślają ogromną satysfakcję z tego

³ A. Lepa: *Pedagogika mass mediów*. Łódź 1999.

⁴ O. Nassalski: *Jak pracować nad charakterem*. Katowice 1994.

faktu. Są też nagradzani pamiątkowymi dyplomami lub medalami na forum szkoły.

Oczywiste wydaje się, że nauczyciel wspomagający kształtowanie charakteru u

swych uczniów cały czas pracuje nad sobą, wcielając w życie słowa Papieża Jana Pawła II: *Musicie od siebie wymagać, nawet gdyby inni od was nie wymagali.*

Joanna Piosik jest nauczycielem przyrody i wychowania do życia w rodzinie w Szkole Podstawowej im. J. Korczaka w Górze, jest też autorką pozycji „Niezbędnik ucznia. Metody skutecznego uczenia się dla uczniów klas 4 – 6 i gimnazjum”.

Nowość!

Z oferty RODN „WOM” w Katowicach na rok szkolny 2012/2013

Kursy doskonalące:

- *Metodyka wychowania do życia w rodzinie w szkole podstawowej, gimnazjum i w szkole ponadgimnazjalnej*
- *Dziecko autystyczne i z zespołem Aspergera w przedszkolu i w szkole podstawowej (cz. II)*

Kontakt: Marianna Kłyk, tel.: (32) 258 13 97 w. 224, e-mail: mk@womkat.edu.pl

Warsztat komercyjny:

- *Początkujący nauczyciel w szkole. Kompetencje inerpersonalne. Tworzenie własnego wizerunku*

Kontakt: dr Paweł Matyszkiewicz, tel.: (32) 258 38 01, e-mail: pm@womkat.edu.pl

Szkolenia dla rad pedagogicznych:

- *Współpraca nauczyciela-wychowawcy z uczniami i rodzicami*
- *Nauka przyjemnością – praktyczne wykorzystanie metod aktywizujących na lekcjach i zajęciach pozalekcyjnych*
- *Wpływ nauczyciela i rodzica na karierę szkolną dziecka*

Kontakt: dr Paweł Matyszkiewicz, tel.: (32) 258 38 01, e-mail: pm@womkat.edu.pl

- *Sojusz rodziców ze szkołą na rzecz wychowania wartościowego człowieka*

Kontakt: Renata Stanek-Kozłowska, tel.: (32) 259 98 35, w. 217, e-mail: rsk@womkat.edu.pl

Arteterapia a holistyczny rozwój człowieka

Nauczyciele często szukają alternatywnych, atrakcyjnych dla ucznia metod wspomagających jego proces holistycznego rozwoju. Doskonale możliwości w tej sferze stwarza włączenie do zajęć elementów arteterapii.

To pojęcie pojawiło się w edukacji szkolnej zaledwie kilka lat temu. Obecnie zainteresowanie możliwością wykorzystania metod z arteterapii jest olbrzymie. Zajęcia z filcowania, malowania na szkle, na jedwabiu, stały się bardzo modne w gronie nauczycieli. Można je zaliczyć do terapii zajęciowej, natomiast doznania artystyczne w trakcie procesu tworzenia są z pewnością arteterapeutyczne. A tańiec? Ten pobija wszelkie rekordy popularności w całej Polsce.

Co kryje się więc pod pojęciem arteterapii? W literaturze spotkamy się z wieloma definicjami. Arteterapia więc to:

- „dialog przez sztukę”,
- kreowanie przestrzeni do wymiany myśli, to tworzenie możliwości wyjścia ze schematów,
- komunikowanie się rzeczywistości wewnętrznej z zewnętrzną poprzez wytwór, który jest archetypową częścią osobowości. Wytworami mogą być np.: prace plastyczne (w dowolnej formie), zdjęcia, ruch – taniec, poezja, bajka, utwory muzyczne, filmy.

Arteterapia łączy w swojej nazwie różne obszary działań terapeutycznych: choreoterapię, muzykoterapię, bajkoterapię, poezjoterapię,

krajobrazoterapię, teatroterapię, biblioterapię i wiele innych. Bogactwo metod i form jest olbrzymie.

Arteterapia może stać się dla poszukującego nauczyciela źródłem inspiracji do wszelkich działań w pracy z dziećmi, młodzieżą i dorosłymi, ale również drogą jego rozwoju osobistego.

Oczywiście nie jest możliwa praca z dziećmi metodami z arteterapii bez odpowiedniego przygotowania i otwartości na doświadczenie. Warto też wiedzieć, że wszystkie działania wykonywane z uczniami w ramach zajęć z arteterapii wymagają od nauczyciela wiedzy psychologicznej i kompetencji w wybranym przedmiocie.

Słowo **terapia** jest bardzo istotne i to ono nadaje sens działaniom, podkreśla odpowiedzialność za włączenie tych metod do zajęć. Pamiętajmy, iż **tylko osoby z przygotowaniem terapeutycznym** mogą prowadzić zajęcia, pracując z dziećmi na ich traumach, wchodząc w głębokie przeżycia wewnętrzne. Ważne jest też, aby osoba prowadząca zajęcia przygotowała grupę, z którą pracuje, i zadbała o to, by każdy uczestnik czuł się bezpiecznie. Zbudowanie kontraktu grupy poprawia poczucie bezpieczeństwa jej członków. Kontrakt musi uwzględniać: brak wzajemnego oceniania, zachowanie tajemnicy dotyczącej tego, co dzieje się z innymi osobami na zajęciach, relacje oparte na wzajemnym szacunku.

Najczęściej stosowanymi metodami w szkole są drama edukacyjna i socjodrama. Teatrzyki i przedstawienia szkolne mogą być, ale często nie są wytworem pracy metodą dramy. Błąd wykorzystania tej metody w szkole polega na wystawianiu przedstawień wbrew woli występujących w niej aktorów, czyli uczniów odgrywających role. Grupa pracująca metodą dramy nie wybiera tematów bez znaczenia dla jej uczestników, więc na przedstawienie efektów pracy grupy musi być zgoda wszystkich jej członków. Czasami zapominamy, że szkoła powinna rozwijać dziecko, a nie aktorów. Dzieci należy osłaniać przed publicznością, dopóki nie są przygotowane, aby ktoś je obserwował. Zbyt wczesny kontakt z publicznością rozbija koncentrację i niszczy nawet najlepsze intencje osoby prowadzącej zajęcia. Dobrze wykorzystana metoda przynosi natomiast fantastyczne efekty w procesie rozwoju osobowości ucznia i rozwoju procesu grupowego. Następuje intensywny rozwój koncentracji, wrażliwości zmysłów, wyobraźni, wzbogaca się zasób słów, rozwija się inteligencja emocjonalna i intelekt.

Przykładem wykorzystania socjodramy może być program ART – profilaktyki zachowań agresywnych. Za pomocą tej metody uczy się różnych umiejętności społecznych. Uczniowie odgrywają scenki, utrwalają zachowania pozytywne, co powoduje obniżenie poziomu agresji u uczestników.

Najmniej popularna jest choreoterapia. Choreoterapia jest intencjonalnym wykorzystaniem ruchu (tańca) w celach leczniczych i rozwojowych. Wyrosła z praktyki zawodowych tancerzy, łączących pasje taneczne z psychologicznymi, terapeutycznymi i pedagogicznymi.

Choreoterapia wykorzystuje spontaniczną, właściwą naturze człowieka ekspresję,

skłonność do naśladownictwa i zabawy, a także ruch ciała. Ruch ten najczęściej zainspirowany jest muzyką. Każdy ma swój niepowtarzalny ruch, czyli taniec. Uczestnicy nawiązują kontakt ze swoim ciałem i za pomocą „tańca” odblokowują je, uzdrawiają. Odzyskują utraconą grację ciała, przywracają naturalny przepływ energii. Zmiany na poziomie ruchu ciała powodują zmiany na poziomie psychicznym i duchowym, te zaś mają wpływ na nasz świat zewnętrzny.

Ruch spontaniczny pozwala również rozładować napięcia powstałe w ciele nagromadzone pod wpływem silnych emocji. Uczestnik uczy się panować nad swoimi emocjami oraz korzystać ze swoich zasobów.

Kim są uczestnicy zajęć? Mogą nimi być wszyscy, a szczególnie ci, którzy nie mają na swym koncie zbyt wielu sukcesów, nieśmiali, zagubieni i z różnymi problemami, ze schorzeniami. Dobre rezultaty osiągnięto w pracy z osobami ze schorzeniami psychosomatycznymi i neurotycznymi, z niepełnosprawnością, zablokowanymi, z trudnościami w komunikacji werbalnej. Przypomnijmy, iż cały proces terapeutyczny toczy się bez słów.

Choreoterapia doskonale sprawdza się w pracy z dziećmi. Daje możliwość nawiązania kontaktu z dzieckiem autystycznym. Uczy otwartości, uruchamia wyobraźnię, ułatwia kontakt dziecku z zaburzeniami mowy, obniża poziom agresji u dzieci nadpobudliwych ruchowo, pomaga dotrzeć do dzieci z zaburzeniami w sferze poznawczej i społecznej.

Wszystkie dziedziny arteterapii stwarzają możliwości holistycznego rozwoju dziecka. Przykład omówionej w olbrzymim skrócie najbardziej i najmniej popularnej metody po-

zwala dostrzec podobieństwo uzyskiwanych rezultatów.

Co można osiągnąć, włączając zajęcia z arteterapii do edukacji szkolnej?

Uczestnicy zajęć:

- mają świadomość swoich emocji (potrafią opanować się, gdy potrzeba, a zarazem są spontaniczni oraz gotowi do improwizacji),
- są empatyczni i mają kontakt ze swoją intuicją, rozwijają inteligencję emocjonalną,
- szanują, akceptują się wzajemnie, mają zaufanie do innych osób,
- biorą za siebie i za swoje decyzje odpowiedzialność,
- są elastyczni – na poziomie ciała, potrafią dopasowywać się do zmian
- są świadomi i otwarci w kontaktach interpersonalnych,
- tworzą relacje oparte na partnerstwie, harmonii z innymi, w poczuciu bezpieczeństwa,
- tworzą zintegrowaną i odczuwającą radość ze współdziałania grupy,
- mają samoocenę adekwatną do możliwości,

- są wrażliwsi i bardziej kreatywni.

Oczywiście to tylko niektóre efekty, jakie możemy osiągnąć, stosując techniki arteterapeutyczne. Spektrum działań, możliwości wykorzystania, rodzaje form i metod, można poznać, uczestnicząc aktywnie w warsztatach, studiach i kursach z arteterapii. Doświadczenie i związane z nim przeżycia, wzruszenia, stanowią później o jakości prowadzonych zajęć. Tylko rozwijający się nauczyciel może pozytywnie wpływać na rozwój powierzonego mu dziecka. Natomiast czytanie literatury fachowej z tego zakresu jest pięknym uzupełnieniem wiedzy.

Mam nadzieję, że wymienione walory metod arteterapeutycznych zachęcą poszukujących nauczycieli do zastosowania ich w swojej praktyce, że sami odkryją piękno, jakie uruchamia się w nich i w ich wychowankach, kiedy budując relacje, wykorzystają „dialog przez sztukę”. Szukamy obecnie możliwości wyrównywania szans dzieci ze specyficznymi trudnościami edukacyjnymi, a narzędzie mamy w zasięgu ręki, ba w sobie, wystarczy sięgnąć.

Joanna Urantówka jest nauczycielem matematyki, dyrektorem Zespołu Szkół nr 3 w Mikołowie-Bujakowie oraz wykładowcą arteterapii na szkoleniach dla nauczycieli organizowanych w RODN „WOM” w Katowicach.

Nowość!

Z oferty RODN „WOM” w Katowicach na rok szkolny 2012/2013

Szkolenie dla rad pedagogicznych:

- ***Arteterapia w edukacji***

Kontakt: Renata Stanek-Kozłowska, tel.: (32) 259 98 35, w. 217, e-mail: rsk@womkat.edu.pl

Cezary Lempa

Monitorowanie podstawy programowej jako metoda ewaluacji wewnętrznej

Od momentu wprowadzenia nowej podstawy programowej często zadajemy sobie pytanie, w jaki sposób monitorować jej realizację. To pytanie kluczowe, a nasuwają się kolejne: czy monitoring podstawy programowej jest tylko zadaniem dyrektora szkoły (placówki)? Jak powiązać monitorowanie podstawy programowej z ewaluacją wewnętrzną? Postaram się w dalszej części artykułu zaproponować odpowiedzi na te pytania.

Wprowadzenie do monitorowania podstawy programowej

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 października 2009 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego (Dz.U.09.168.1324), w dalszej treści artykułu zwane rozporządzeniem, wprowadziło trzy formy nadzoru, czyli ewaluację, kontrolę i wspomaganie. Zgodnie z §20.1.1 tego rozporządzenia dyrektor szkoły *przeprowadza ewaluację wewnętrzną i wykorzystuje jej wyniki do doskonalenia jakości pracy szkoły lub placówki*. Rodzi się pytanie, jak zorganizować ewaluację wewnętrzną, aby jej elementem był monitoring realizacji podstawy programowej?

Zgodnie z rozporządzeniem ewaluacja wewnętrzna jest przeprowadzana przez dyrektora szkoły (placówki). Jej organizacja pozostaje więc w gestii dyrektora. Jednak cytowany wyżej zapis stanowi, że wyniki pro-

wadzonej ewaluacji wewnętrznej mają służyć *doskonaleniu jakości pracy szkoły lub placówki*, czyli efektem działań dyrektora powinno być zgodnie z teorią TQM [2] zadbanie o ciągłe doskonalenie m.in. poprzez zaplanowanie rozwoju szkoły (placówki).

W literaturze przedmiotu ewaluacja rozumiana jest jako *proces systematycznego gromadzenia informacji na temat działania, właściwości i rezultatów programów, personelu oraz produktów* (M. Q. Patton, cytuję za pozycją [1, s. 22]) oraz *systematyczne badanie wartości lub cech konkretnego programu działania lub obiektu z punktu widzenia przyjętych w tym celu kryteriów w celu jego usprawnienia, rozwoju lub lepszego zrozumienia* (L. Korporowicz, cytuję za pozycją [1, s. 22]). Ewaluacja wewnętrzna ma więc ułatwić dyrektorowi ustalenie, w jakim stopniu są realizowane przyjęte przez szkołę (placówkę) zadania. Zadania te dotyczą różnych obszarów pracy szkoły (placówki), a wynikają z koncepcji pracy szkoły (placówki) oraz podstawowych kierunków realizacji polityki oświatowej państwa. Zgodnie z § 21.2.1 rozporządzenia dyrektor opracowuje i przedstawia radzie pedagogicznej plan nadzoru pedagogicznego, a w nim *cele, przedmiot ewaluacji wewnętrznej oraz jej harmonogram*. Zapisy w planie nadzoru powinny umożliwić dyrektorowi pozyskanie informacji i sformułowanie wniosków dotyczących stopnia realizacji

zadań i zaproponowanie rekomendacji do planu rozwoju na kolejny rok szkolny.

W ramach działającego przy Regionalnym Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Katowicach Klubu Q Jakości zrzeszającego dyrektorów szkół i wizytatorów Delegatury Kuratorium Oświaty w Sosnowcu od kilku już lat pracujemy nad planem nadzoru pedagogicznego, który uwzględnia zadania wynikające z ewaluacji. Myślenie zespołu oparte na podejściu systemowym zgodnym z TQM przekłada się na działania prowadzące do formułowania wniosków z nadzoru pedagogicznego, pozwalających na jakościowe planowanie pracy szkoły (określenie mocnych i słabych stron – problemów, zaplanowanie utrzymania, a jeśli możliwe to i doskonalenia mocnych stron oraz minimalizowania, a nawet eliminowania słabych, czyli rozwiązywania problemów). W naszym planie nadzoru zaplanowane zostały działania w zakresie ewaluacji wewnętrznej, obejmujące:

- ewaluację wybranego obszaru pracy szkoły,
- monitoring,
- obserwację,
- gromadzenie informacji o pracy nadzorowanych nauczycieli, niezbędnych do dokonywania oceny ich pracy oraz awansu zawodowego nauczycieli.

Tak zaplanowana ewaluacja wewnętrzna pozwala na *pozyskiwanie informacji zapewniających obiektywną i pełną ocenę działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej oraz innej działalności statutowej szkoły lub placówki* (§ 5.4 rozporządzenia). Uwzględnia również opis charakterystyki wymagań na poziomie D i B w zakresie wymagania 4.2 z obszaru *zarządzanie szkołą (przedszkolem) lub placówką*. Poniżej w tabeli 1 przedstawiam fragment opracowanego przez członków Klubu Q Jakości planu nadzoru pedagogicznego dla szkoły podstawowej i gimnazjum dotyczący planowania ewaluacji wewnętrznej.

Tabela 1. Planowanie ewaluacji wewnętrznej

Działania podejmowane w zakresie ewaluacji wewnętrznej	Obszary pracy szkoły	Załącznik (w planie nadzoru)
a) Ewaluacja wybranego obszaru pracy szkoły (ewaluacja wewnętrzna, problemowa, kształtująca, działań)	OBSZAR I. Efekty działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej oraz innej działalności statutowej szkoły	nr 1
b) Monitoring (celowe, systematyczne, uporządkowane obserwowanie stopnia spełniania założonych przez szkołę celów)	1. Monitorowanie realizacji podstawy programowej (w tym <i>System monitorowania postępów uczniów</i> – analiza efektywności kształcenia). 2. Ocenianie wewnętrzne, klasyfikowanie i promowanie uczniów. 3. Frekwencja uczniów.	nr 2

c) Obserwacja (hospitacja)	1. Obserwacja tradycyjna (warsztat nauczyciela): • oceniająca – tematyka wynika z planu dokonywania oceny pracy zawodowej nauczycieli – <i>Analiza warsztatu pracy nauczyciela</i>, • kontrolna – skargi, • doradczo-doskonaląca – <i>Uwzględnianie przez nauczycieli zalecanych w podstawie programowej warunków i sposobów realizacji wymagań. Organizacja pracy zespołów uczniowskich w ramach projektu edukacyjnego.</i>	nr 3
	2. Obserwacja diagnozująca (analiza stopnia opanowania czynności, wiadomości i umiejętności przez uczniów) – <i>Umiejętność pracy uczniów w zespole.</i>	
d) Gromadzenie informacji o pracy nadzorowanych nauczycieli niezbędnych do dokonywania oceny ich pracy	System oceny pracy nauczyciela: • samoocena nauczyciela, • analiza pracy własnej nauczycieli, • ocena pracy zawodowej nauczyciela (zgodnie z procedurą oceny pracy zawodowej nauczycieli obowiązującej w Szkole Podstawowej nr .../ Gimnazjum nr ...).	nr 4

Ewaluacja wybranego obszaru pracy szkoły jest ewaluacją problemową (zgodną z § 7.1 rozporządzenia), kształtującą (koncentrującą się na ulepszaniu bieżących działań szkoły/placówki), działań [6, s. 293]. W planie nadzoru zaproponowano obszar I – *Efekty działalności*

dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej oraz innej działalności statutowej szkoły lub placówki zgodnie z § 7.1 rozporządzenia. Ewaluacja zostanie przeprowadzona zgodnie z planem (zaprezentowanym w tabeli 2), który stanowi załącznik nr 1 do planu nadzoru.

Tabela 2. Plan ewaluacji wewnętrznej wybranego obszaru pracy szkoły

Przedmiot ewaluacji	Cele ewaluacji	Harmonogram		
		działania	odpowiedzialny	termin
Obszar pracy szkoły:	Sprawdzenie, w jakim stopniu:			
I. Efekty działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej oraz innej działalności statutowej szkoły	1. Szkoła osiąga cele zgodnie z polityką oświatową państwa. 2. Szkoła doskonali efekty swojej pracy.	1. Powołanie zespołu ewaluatorów.	dyrektor	sierpień 2011
		2. Opracowanie wskaźników dla ewaluowanych obszarów (kryteria ewaluacji).	zespół ds. ewaluacji	wrzesień 2011
		3. Opracowanie planu ewaluacji i narzędzi ewaluacyjnych.	zespół ds. ewaluacji	wrzesień 2011
		4. Ewaluacja obszarów pracy szkoły wg opracowanego harmonogramu.	zespół ds. ewaluacji	luty/marzec 2012
		5. Opracowanie i prezentacja raportu.	zespół ds. ewaluacji	marzec/kwiecień 2012

Ewaluacja wewnętrzna wybranego obszaru pracy szkoły zostanie przeprowadzona

przez powołany przez dyrektora zespół ewaluatorów. Dyrektor powinien pełnić funkcję

wspierającą i monitorującą jej działania. Efektem pracy tego zespołu będzie raport, na podstawie którego rada pedagogiczna przyjmie do realizacji plan działań opracowany np. według zasad Analizy Pola Sił (APS) [3]. Planowanie rozwoju techniką APS polega na określeniu mocnych i słabych stron szkoły. Mocne strony wspierają rozwój szkoły, natomiast słabe strony (nazywane również problemami szkoły) hamują jej rozwój. Kolejny etap to zaplanowanie działań służących utrwaleniu (doskonaleniu) mocnych stron oraz działań osłabiających słabe strony szkoły. Technika APS uwzględnia możliwości rozwoju tkwiące w szkole, wykorzystując również współpracę wszystkich podmiotów – interesariuszy szkoły.

Nasza definicja monitoringu

W tabeli 1 wśród działań prowadzonych w ramach ewaluacji wewnętrznej zamieszczono monitoring wybranych obszarów pracy szkoły. Stefan Wlazło definiuje monitoring jako *ciągłe obserwowanie efektów pracy* [8,

s. 66]. Na potrzeby naszego Klubu przez monitoring rozumiemy celowe, systematyczne, uporządkowane obserwowanie stopnia spełniania założonych przez szkołę celów:

- celowe, ponieważ określamy cele prowadzonego monitoringu,
- systematyczne, to znaczy prowadzone w zaplanowanych terminach,
- uporządkowane, gdyż prowadzone według określonego porządku z wykorzystaniem metod i narzędzi stosowanych w ewaluacji.

Dzięki prowadzonemu monitoringowi, który w *spolszczonej postaci nazywany jest monitorowaniem* [8, s. 66] możemy więc w sposób ciągły obserwować efekty pracy szkoły i nauczycieli. Pozwala to na wykorzystanie rezultatów ewaluacji formatywnej (kształtującej) i koncentrowaniu się na ulepszaniu bieżącego działania. Wybrane obszary pracy szkoły będą zatem obserwowane po to, aby oceniać stopień realizacji prowadzonych działań i na bieżąco je korygować i ulepszać. Poniżej w tabeli 3 zaprezentowany został fragment planu nadzoru dotyczący tego aspektu pracy szkoły.

Tabela 3. Plan monitoringu wybranych obszarów pracy szkoły

Przedmiot monitoringu	Cele monitoringu	Harmonogram		
		działania	odpowiedzialny	termin
Realizacja podstawy programowej Nadzór dyrektora nad realizacją podstawy programowej i szkolnych planów nauczania:	Sprawdzenie: a) planowania pracy przez nauczycieli w zakresie realizacji podstawy programowej, b) dokumentowania przez nauczycieli realizacji podstawy programowej,	I. Analiza dokumentacji: a) prowadzonej przez nauczycieli w zakresie planowania dydaktycznego ¹ (kierunkowy i wynikowy plan nauczania) w kontekście zgodności z podstawą programową,	dyrektor wicedyrektor	XI 2011 I, III, IV 2012

¹ Planowanie dydaktyczne nauczyciela:

Plan kierunkowy – dotyczy zaplanowania celów kształcenia, przyporządkowania materiału nauczania (działów programowych, rozdziałów podręcznika, kompetencji kluczowych) do celów szczegółowych z podstawy programowej (treści kształcenia, nauczania).

Plan wynikowy – to zbiór osiągnięć uczniów (wyników uczenia się), określone i ustopniowane wymagania programowe, zoperacjonalizowane cele szczegółowe z podstawy programowej.

a) zgodność planu dydaktycznego z podstawą programową, b) zgodność realizacji godzin dydaktycznych z ramowym planem nauczania i planem kierunkowym, c) stopień opanowania przez uczniów czynności i umiejętności z podstawy programowej – system monitorowania postępów uczniów.	c) realizacji godzin wynikających z ramowego planu nauczania i planu kierunkowego, d) określenia efektów kształcenia (nauczania i uczenia się uczniów), czyli stopnia osiągnięcia przez uczniów celów szczegółowych z podstawy programowej.	b) potwierdzającej realizację podstawy programowej, c) potwierdzającej realizację form opisanych w systemie monitorowania postępów uczniów. II. Wywiad z nauczycielami (etap realizacji podstawy programowej – zgodność realizacji godzin dydaktycznych z ramowym planem nauczania i planem kierunkowym, stopień opanowania przez uczniów czynności i umiejętności z podstawy programowej). III. Analiza efektów kształcenia – stopnia opanowania przez uczniów celów szczegółowych z podstawy programowej – informacja nauczycieli na posiedzeniach rady pedagogicznej.		
Ocenianie wewnętrzne, klasyfikowanie i promowanie uczniów	Sprawdzenie: a) rytmiczności i różnorodności oceniania z uwzględnieniem różnych dziedzin aktywności ucznia, b) funkcji wspomagającej (kształtującej) oceniania, c) zgodności zasad wewnątrzszkolnego oceniania uczniów z przepisami prawa, w tym oceniania uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych, d) przestrzegania przez nauczycieli ustalonych w szkole zasad oceniania uczniów, e) dokumentowania oceniania, f) organizacji i dokumentowania egzaminów klasyfikacyjnych i poprawkowych.	I. Kontrola dzienników, dokumentacji egzaminacyjnej, zapisów w protokolarzu rady pedagogicznej. II. Ankieta skierowana do uczniów, wywiad z nauczycielami.	wicedyrektor	XI 2011 III, V, VIII 2012

Frekwencja uczniów	Sprawdzenie realizacji obowiązku szkolnego przez uczniów.	Analiza dokumentacji pedagoga szkolnego i wychowawców, kontrola dzienników, analiza realizacji procedur, wywiady z uczniami, nauczycielami i rodzicami	wicedyrektor	IX 2011 –VI 2012 co najmniej raz w miesiącu
--------------------	---	--	--------------	---

Dwie propozycje monitorowania realizacji podstawy programowej

Zgodnie z planem nadzoru, dyrektor badając realizację podstawy programowej monitoruje:

- zgodność planu dydaktycznego z podstawą programową (planowanie pracy przez nauczycieli w zakresie realizacji podstawy programowej),
- zgodność realizacji godzin dydaktycznych z ramowym planem nauczania i planem kierunkowym (dokumentowanie realizacji przez nauczycieli podstawy programowej, realizację godzin wynikających z ramowego planu nauczania i planu kierunkowego),
- stopień opanowania przez uczniów czynności i umiejętności z podstawy programowej (system monitorowania postępów uczniów): określenie efektów kształcenia – nauczania i uczenia się uczniów, czyli stopnia opanowania przez uczniów celów szczegółowych z podstawy programowej).

Monitoring podstawy programowej obejmuje więc trzy etapy pracy szkoły:

- planowanie dydaktyczne zgodne z podstawą programową,
- realizację celów z podstawy programowej (organizacja procesu uczenia się uczniów),
- postępy uczniów.

Podczas spotkań Klubu Q Jakości opracowaliśmy dwa modele monitoringu podstawy programowej. Poniżej, w tabelach 4 i 5, zostały zaprezentowane arkusze monitoringu

z kwestionariuszami wywiadu i analizy dokumentacji, które służą monitorowaniu realizacji podstawy programowej. Pierwszy z nich to wersja nierozbudowana, zwana dalej wersją A, składająca się z arkusza monitoringu podstawy programowej – kwestionariusza wywiadu i analizy dokumentacji. Dyrektor szkoły zgodnie z opisanymi w harmonogramie terminami przeprowadza wywiad z nauczycielem, podczas którego dokonuje analizy dokumentów związanych z realizacją podstawy programowej. Wywiad ten jest ważnym elementem prowadzonego monitoringu, ponieważ dyrektor dowiaduje się bezpośrednio od nauczyciela o stopniu realizacji podstawy programowej – efektach nauczania i uczenia się ucznia. Może wówczas zareagować w przypadku zagrożenia osiągnięcia celów kształcenia zawartych w podstawie programowej oraz realizacji liczby godzin wynikających z ramowego planu nauczania. Tak przeprowadzony monitoring podstawy programowej powoduje, że jest to wspólne zadanie dyrektora i nauczyciela. Współcześnie rozumiana realizacja podstawy programowej obejmuje również zaplanowanie procesu kształcenia (nauczania i uczenia się ucznia) przez nauczyciela, a więc to on powinien przede wszystkim monitorować jego przebieg. Plan procesu kształcenia musi uwzględniać liczbę godzin zawartą w ramowym planie nauczania, plan dydaktyczny opisujący wymagania edukacyjne opracowane na podstawie celów szczegółowych z podstawy programowej i wreszcie sprawdzanie poziomu

opanowania tych celów. Przedstawiony w tabeli 4 przykład arkusza monitoringu podstawy programowej (wersja A) składa się z trzech części. Część I służy do opisu terminów, w których zostało przeprowadzone monitorowanie. Część II to przykład kwestionariusza

wywiadu przeprowadzanego przez dyrektora szkoły z nauczycielem. Część III to kwestionariusz dyspozycji do analizy dokumentacji, który dyrektor szkoły wypełnia podczas wywiadu z nauczycielem, prezentującym dokumentację określoną w kwestionariuszu.

Tabela 4. Arkusz monitoringu stopnia realizacji podstawy programowej (wersja A)
Część I.

Nauczyciel	Data monitoringu			

Część II. Kwestionariusz wywiadu z nauczycielem

Pytania wywiadu	Uwagi	Uwagi	Uwagi	Uwagi
W jaki sposób Pan/Pani zaplanował/a swoją pracę dydaktyczną w odniesieniu do podstawy programowej?				
Na jakim jest Pan/Pani etapie realizacji podstawy programowej (zgodność realizacji godzin dydaktycznych z ramowym planem nauczania i planem kierunkowym)?				
W jaki sposób (jakimi metodami, formami) Pan/Pani określa stopień opanowania przez uczniów czynności (wiadomości i umiejętności) z podstawy programowej?				
Jaki jest według Pana/Pani obecnie stopień opanowania czynności (wiadomości i umiejętności) z podstawy programowej przez uczniów w klasach, w których Pan/Pani uczy?				

Część III. Kwestionariusz analizy dokumentacji

Analizowany dokument	Dyspozycje do analizy dokumentu	Uwagi	Uwagi	Uwagi	Uwagi
Plany nauczania – kierunkowy i wynikowy	Dokonać analizy planów nauczania (plan kierunkowy i wynikowy) pod kątem zgodności z podstawą programową				

Dzienniki lekcyjne	Dokonać analizy wpisów do dziennika potwierdzających realizację podstawy programowej: a) porównać liczbę zrealizowanych godzin z planem kierunkowym, b) porównać zapisy tematów lekcji z planowanymi w planie kierunkowym celami kształcenia (działami programowymi, rozdziałami podręcznika, modułami), c) porównać zapisy tematów lekcji z planowanymi w planie wynikowym treściami kształcenia – nauczania (czynnościami [<i>wiadomościami i umiejętnościami</i>] wynikającymi z wymagań szczegółowych podstawy programowej).				
Narzędzia diagnozy	Sprawdzić, czy przeprowadzono badania i w jaki sposób (jakimi narzędziami i co badały)				
Dzienniki lekcyjne, zeszyty uczniów, prace pisemne	Ocenianie wewnętrzne – bieżące – sprawdzenie: a) czy ocenianie jest rytmiczne i obejmuje różne formy aktywności ucznia? b) czy ma charakter oceniania wspomagającego?				

Drugi przykład modelu monitoringu stopnia realizacji podstawy programowej to prezentowany niżej arkusz w wersji B – jest on bardziej rozbudowany od wersji A, składa się z planu monitoringu (część I) oraz kwestionariusza analizy dokumentów (część II i III). Plan monitoringu realizacji podstawy

programowej oprócz analizy stopnia realizacji podstawy programowej uwzględnia nie tylko refleksję nauczyciela na temat organizacji procesu kształcenia, uczenia się uczniów, ale również systemu sprawdzania i oceniania ich osiągnięć.

Tabela 5. Arkusz monitoringu stopnia realizacji podstawy (wersja B)
Część I. Plan monitoringu stopnia realizacji podstawy programowej

Cele monitoringu	Jak monitorować?	Narzędzia	O co pytać?	Uwagi
Sprawdzenie, czy nauczyciele planują pracę zgodnie z podstawą programową.	1. Wywiad z nauczycielami. 2. Analiza dokumentacji.	Kwestionariusz a) wywiadu, b) analizy dokumentacji.	1. W jaki sposób nauczyciel zaplanował pracę dydaktyczną zgodnie z podstawą programową?	

			2. W jaki sposób nauczyciel określił wymagania w zgodzie z podstawą programową? 3. Czy nauczyciel posiada plan dydaktyczny opisujący czynności zgodne z podstawą programową?	
Sprawdzenie sposobu dokumentowania realizacji podstawy programowej.	1. Wywiad z nauczycielami. 2. Analiza dokumentacji.	Kwestionariusz a) wywiadu, b) analizy dokumentacji.	1. W jaki sposób nauczyciel dokumentuje realizację podstawy programowej? 2. W jakim stopniu zapisy w dzienniku odzwierciedlają stopień realizacji planu dydaktycznego?	
Sprawdzenie realizacji godzin wynikających z realizacji ramowego rozkładu godzin (podstawa programowa a planowanie kierunkowe).	1. Wywiad z nauczycielami. 2. Analiza dokumentacji.	Kwestionariusz a) wywiadu, b) analizy dokumentacji.	1. Na jakim etapie realizacji podstawy programowej jest nauczyciel? 2. W jakim stopniu nauczyciel zrealizował podstawę programową na danym etapie nauczania? (liczba godzin) 3. Czy istnieje zgodność zapisu w dzienniku z planem kierunkowym (rok szkolny, etap kształcenia)? 4. Czy w dokumentach nauczyciela zapisano liczbę przepracowanych godzin i jej stosunek do planu kierunkowego – stopień realizacji minimum godzin?	
Określenie stopnia osiągnięcia przez uczniów celów szczegółowych z podstawy programowej.	1. Wywiad z nauczycielami. 2. Analiza dokumentacji.	Kwestionariusz a) wywiadu, b) analizy dokumentacji.	1. Które cele szczegółowe z podstawy programowej nauczyciel opisał w planie dydaktycznym (plan kierunkowy i wynikowy). 2. Które cele nie zostały w całości lub nie zostały w zadowalającym stopniu osiągnięte przez uczniów?	

			3. Co mogło być powodem nieosiągnięcia przez uczniów celów szczegółowych podstawy programowej lub trudności w ich osiągnięciu, jakie nauczyciel podjął (podejmie) działania, aby te cele zostały przez uczniów osiągnięte? 4. W jaki sposób badano stopień osiągnięcia celów szczegółowych z podstawy programowej? 5. W jaki sposób analizowano stopień osiągnięcia celów szczegółowych z podstawy programowej? 6. Czy nauczyciel ma narzędzia pomiaru badające stopień osiągnięcia celów szczegółowych z podstawy programowej? 7. W jaki sposób nauczyciel analizował wyniki badania stopnia osiągnięcia celów szczegółowych z podstawy programowej? 8. Jakie działania podjął nauczyciel, aby sprawdzić efekty przyjętego programu działań naprawczych?	
--	--	--	---	--

Na podstawie planu monitoringu realizacji podstawy programowej opracowane zostały narzędzia badawcze, którymi są kwestionariusze wywiadu i analizy dokumentacji. Każde z nich bada szczegółowo cele opi-

sane w planie monitoringu (zobacz tabela 5) i jest wykorzystywane w terminach zgodnych z harmonogramem planu nadzoru pedagogicznego. Narzędzia te zostały przedstawione w tabeli 5 część II i część III.

Tabela 5. Arkusz monitoringu stopnia realizacji podstawy (wersja B)

Część II. Narzędzia monitoringu podstawy programowej – kwestionariusz wywiadu z nauczycielem

Cele monitoringu	Pytania skierowane do nauczyciela	Uwagi
Sprawdzenie, czy nauczyciele planują zgodnie z podstawą programową.	1. W jaki sposób Pan/Pani zaplanował/a pracę dydaktyczną zgodnie z podstawą programową? 2. W jaki sposób Pan/Pani określił/a wymagania zgodności z podstawą programową? 3. Czy posiada Pan/Pani plan dydaktyczny opisujący czynności zgodne z podstawą programową?	

Sprawdzenie sposobu dokumentowania podstawy programowej.	1. W jaki sposób Pan/Pani dokumentuje realizację podstawy programowej? 2. W jakim stopniu zapisy w dzienniku odzwierciedlają stopień realizacji planu dydaktycznego?	
Sprawdzenie realizacji godzin wynikających z realizacji ramowego rozkładu godzin (podstawa programowa a planowanie kierunkowe).	1. Na jakim jest Pan/Pani etapie realizacji podstawy programowej? 2. W jakim stopniu zrealizował/a Pan/Pani podstawę programową na danym etapie nauczania? (liczba godzin) 3. Czy istnieje zgodność zapisu w dzienniku z planem kierunkowym? (rok szkolny, etap kształcenia) 4. Czy w Pana/Pani dokumentach zapisana jest liczba przepracowanych godzin i jej stosunek do planu kierunkowego – stopień realizacji minimum godzin z ramowego rozkładu godzin?	
Określenie stopnia osiągnięcia przez uczniów celów szczegółowych z podstawy programowej.	1. Które cele szczegółowe z podstawy programowej opisał/a Pan/Pani w planie dydaktycznym (plan kierunkowy, wynikowy)? 2. Które cele nie zostały w całości lub w zadowalającym stopniu osiągnięte przez uczniów? 3. Co mogło być powodem nieosiągnięcia celów szczegółowych lub trudności w ich osiągnięciu i jakie nauczyciel podjął (podejmie) działania, aby te cele z podstawy programowej zostały przez uczniów osiągnięte? 4. W jaki sposób badano stopień osiągnięcia celów szczegółowych z podstawy programowej? 5. W jaki sposób analizowano stopień osiągnięcia celów szczegółowych z podstawy programowej? 6. Czy posiada Pan/Pani narzędzia pomiarowe badające stopień osiągnięcia celów szczegółowych z podstawy programowej? 7. W jaki sposób analizował/a Pan/Pani wyniki uzyskane z przeprowadzanego badania stopnia osiągnięcia celów szczegółowych z podstawy programowej? 8. Jakie działania (sposób) podjął/podjęła Pan/Pani, aby sprawdzić efekty przyjętego (opracowanego) programu działań naprawczych?	

Tabela 5. Arkusz monitoringu stopnia realizacji podstawy (wersja B)

Część III. Narzędzia monitoringu podstawy programowej – kwestionariusz analizy dokumentów

Rodzaj dokumentu	Cele monitoringu	O co pytać?	Uwagi
Plan kierunkowy i wynikowy	Sprawdzenie, czy nauczyciele planują pracę zgodnie z podstawą programową.	1. Czy nauczyciel ma plan dydaktyczny opisujący czynności zgodne z podstawą programową? 2. W jaki sposób nauczyciel zaplanował pracę dydaktyczną zgodnie z podstawą programową? 3. W jaki sposób nauczyciel określił wymagania zgodnie z podstawą programową?	

Dziennik i plan wynikowy	Sprawdzenie sposobu dokumentowania podstawy programowej.	1. W jaki sposób nauczyciel dokumentuje realizację podstawy programowej? 2. W jakim stopniu zapisy w dzienniku odzwierciedlają stopień realizacji planu dydaktycznego?	
Dziennik	Sprawdzenie przepracowanych godzin wynikających z realizacji ramowego rozkładu godzin (podstawa programowa a planowanie kierunkowe).	1. Czy z zapisów w dzienniku wynika, na jakim etapie realizacji podstawy programowej jest nauczyciel? 2. Czy w dzienniku (ewentualnie innych dokumentach) nauczyciel zestawiał liczbę przepracowanych godzin i jej stosunek do planu kierunkowego (stopień realizacji minimum godzin z ramowego rozkładu godzin)? 3. W jakim stopniu nauczyciel zrealizował plan kierunkowy na danym etapie nauczania? (liczba godzin) 4. Czy istnieje zgodność zapisu w dzienniku z planem kierunkowym? (rok szkolny, etap kształcenia)	

Działania prowadzone przez dyrektora szkoły i nauczycieli polegające na monitorowaniu stopnia realizacji podstawy programowej mają charakter działalności świadomej i odpowiedzialnej. Świadomej, bowiem wiadomo, co robione jest dobrze; odpowiedzialnej, ponieważ prowadzi do zmiany tego, co okazało się słabą stroną (problemem).

System monitorowania efektów kształcenia

Do analizy efektywności kształcenia w ramach monitoringu stopnia realizacji podstawy programowej proponujemy wykorzystanie systemu monitorowania postępów uczniów – od diagnozy na wejściu poprzez ocenianie bieżące do badania na wyjściu. Analiza przyrostu kompetencji pozwala na refleksję nad efektywnością kształcenia. Bieżące ocenianie kształtujące natomiast, oparte na skierowanej do ucznia informacji zwrotnej, zawierającej

komentarz o wyniku uczenia się i proponującej uczniowi kierunki rozwoju (np. działania doskonalące osiągnięcie celów szczegółowych podstawy programowej), może prowadzić do monitorowania stopnia opanowywania podstawy programowej przez uczniów oraz refleksji nauczyciela nad trafnością stosowanych metod, form pracy i doboru materiału nauczania. Pozwoli uzyskać odpowiedź na pytanie, na jakim jesteśmy etapie pracy z podstawą programową, ile i które z planowanych czynności opisanych w podstawie zostały przez uczniów opanowane. Dyrektor na podstawie uzyskanej od nauczyciela informacji trafniej będzie mógł podejmować decyzje w zakresie organizacji procesu kształcenia (nauczania i uczenia się uczniów) oraz planowania wyposażenia bazy dydaktycznej szkoły. W tabeli 6 prezentowana jest propozycja systemu monitorowania efektów kształcenia (postępów uczniów) możliwa do wykorzystania w szkole podstawowej i gimnazjum.

Tabela 6. System monitorowania efektów kształcenia (postępów uczniów SP i G)

Element systemu monitorowania efektów kształcenia (postępów uczniów)	Sposób prowadzenia monitorowania efektów kształcenia (postępów uczniów)	Klasa	Termin
Diagnoza na „wejściu”	Badanie dojrzałości szkolnej	I SP	do 10 IX
	Powtórzenie lub analiza testu z klasy III	IV SP	do 10 IX
	Analiza wyników sprawdzianu	I G	do 10 IX
Ocenianie wewnętrzne: a) bieżące, b) analiza wyników.	Ad.a. Stopień, ocena – rytmiczność, różnorodność, rola wspierająca (kształtująca)	I – VI SP I – III G	cały rok
	Ad.b. Posiedzenia plenarne rady pedagogicznej	I – VI SP I – III G	na koniec semestru i roku szkolnego
Wewnętrzne badanie osiągnięć uczniów: a) stopień opanowania wymagań (standardów) egzaminacyjnych, b) Obserwacja umiejętności uczniów.	Ad.a. Test kompetencji na każdym poziomie kształcenia	I – V SP I – III G	V
	Ad.b. Obserwacja diagnozująca	I – VI SP I – III G	według harmonogramu z planu nadzoru
Analiza wyników egzaminów zewnętrznych: a) interpretacja wyników z uczniem, b) interpretacja wyników z radą pedagogiczną, c) próbny egzamin.	Ad.a. Arkusz do analizy wyników z uczniem (przeznaczony do indywidualnej pracy z uczniem)	VI SP III G	V – VI
	Ad.b. Budowanie programu poprawy efektywności kształcenia metodą APS (Analizy Pola Sił)	rada pedagogiczna	VIII – IX
	Ad.c. Arkusz egzaminu próbnego	VI SP III G	I – II
Analiza postępów uczniów	Analiza osiągnięć uczniów w kontekście przyrostu kompetencji za dany okres podlegający analizie – konferencje plenarne	I – VI SP I – III G	I i VI

Zakończenie

Przeprowadzając ewaluację wewnętrzną, można posłużyć się różnorodnymi metodami, które pozwolą na obiektywne spojrzenie na funkcjonowanie wybranych obszarów pracy. Monitoring jest jedną z nich. Wykorzystany

do analizy stopnia realizacji podstawy programowej pozwala na bieżącą ocenę i ulepszanie pracy nauczycieli. W konsekwencji na lepsze przygotowanie uczniów do funkcjonowania w życiu, na wyższych etapach kształcenia oraz do egzaminu zewnętrznego.

Literatura:

1. *Autoewaluacja w szkole*. Red. E. Tołwińska-Królikowska. Warszawa 2010.
2. Bonstingl J. J.: *Wprowadzenie do Total Quality Management w edukacji*. Warszawa 1995.
3. Ekiert-Grabowska D., Oldroyd D.: *Kierowanie zmianą. Moduł III. Materiały dla uczestnika*. TERM-IAE, Radom 1996.
4. *Ewaluacja w edukacji*. Red. L. Korporowicz. Warszawa 1997.
5. *Ewaluacja w szkole*. Red. H. Mizerek. Olsztyn 1997.
6. Niemierko B.: *Pomiar wyników kształcenia*. Warszawa 1999.
7. Oakland J., Morris P.: *TQM. Ilustrowany przewodnik menadżerów*. Warszawa 2000.
8. Wlazło S.: *Mierzenie jakości pracy szkoły. Część I*. Wrocław 1998.

Cezary Lempa jest konsultantem w Pracowni Zarządzania i Analiz Oświatowych Regionalnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Katowicach.

Nowość!

Z oferty RODN „WOM” w Katowicach na rok szkolny 2012/2013

Szkolenia dla rad pedagogicznych:

- ***Diagnoza potrzeb rozwojowych szkoły (placówki)***
- ***Wywiad grupowy (fokusowy) w ewaluacji***

Kontakt: Krzysztof Bednarek, tel.: (32) 259 98 35, e-mail: kb@womkat.edu.pl

- ***Obserwacja – hospitacja diagnozująca i tradycyjna w nadzorze pedagogicznym***

Kontakt: Cezary Lempa, tel.: (32) 259 98 35, e-mail: cezaryl@womkat.edu.pl

- ***Tworzenie materiałów edukacyjnych dla uczniów (zestawów ćwiczeń, scenariuszy zajęć), wspierających krytyczne i twórcze myślenie***
- ***Nowa rola nauczyciela w zmieniającej się szkole***

Kontakt: Anna Czarlińska-Węzyk, tel.: (32) 203 59 67 w. 223, kom. 507 054 543
e-mail: aczarli@womkat.edu.pl

Dariusz Walerjański

W krainie Bogini Industrii. Dziedzictwo przemysłowe jako element edukacji oraz atrakcja turystyczna¹

*N*a ziemi i z jej składników powstał człowiek. I na niej wybudował swój dom – cywilizację. Cywilizację, którą stworzył, stał się jej elementem i której sam coraz częściej ulega, niekiedy stając się nawet jej niewolnikiem – mawiają mądrzy ludzie. Rozwój przemysłowy towarzyszył ludzkości od jej zarania, od tworzenia prostych narzędzi i urządzeń, poprzez rzemiosło, do produkcji maszynowej, a obecnie produkcji sterowanej komputerami, określanej mianem „trzeciej rewolucji przemysłowej”. Technika to przemysł, a przemysł od czasu swego powstania był odzwierciedleniem osiągnięć naukowych i technicznych, urzeczywistniał marzenia twórców, którzy chcieli udoskonalić nasze życie. Pierwszych śladów zabytków techniki, śladów myśli technicznej, możemy szukać już w neolicie w kopalni krzemienia w Krzemionkach Opatowskich. Są to ślady wyryte w kamieniu przez neolitycznych „inżynierów” czy „inżynierów” epoki brązu. W Europie jest kilka regionów, które od końca XVIII wieku stawały się najbardziej uprzemysłowionymi miejscami na mapie starego kontynentu; są to: Górny i Dolny Śląsk, francuski Nord Pas de Calais, niemiecki region Północnej Nadrenii-Westfalii oraz belgijski rejon Walonii. Od kilkudziesięciu ostatnich lat

coraz bardziej dociera do mieszkańców Europy (szczególnie tych regionów związanych z przemysłem) świadomość, że to, co przez lata stanowiło o specyfice danego regionu, czyli przemysł ciężki i powstały w ten sposób specyficzny przemysłowy krajobraz, to dziś miejsca warte ochrony konserwatorskiej i zachowania dla przyszłych pokoleń oraz godne wykorzystania jako produkt turystyczny.

Zabytek techniki to materialny dokument dziedzictwa przemysłowego, a zarazem źródło wiedzy historycznej o stanie wiedzy ekonomicznej, technicznej, technologicznej, o procesach gospodarczych, politycznych, kulturalnych, jakie w danym czasie zachodziły, a także o relacjach między techniką a sztuką, techniką a człowiekiem, człowiekiem a miejscem jego pracy. Dziedzictwo przemysłowe pozwala dobrze poznać lokalny kontekst historyczny. Zabytek techniki więc to wielki nośnik informacji, to „żywe muzeum”. Co jest zabytkiem techniki? Są nimi obiekty będące świadectwem dziedzictwa szeroko pojętej kultury technicznej, m.in. zabytki związane z architekturą przemysłową, hale fabryczne, osiedla robotnicze, wiatraki, browary, młyny, kuźnie, drukarnie, cegielnie, elektrownie, kanały wodne, śluzy, tamy, stocznie morskie,

¹ Artykuł nawiązuje do wykładu Autora wygłoszonego podczas konferencji: *Przemysł – przeszłość?*, która odbyła się w RODN „WOM” w Katowicach 14.11.2011 r. w ramach programu *Edukacja regionalna w szkole*.

wiadukty, mosty, maszyny, pojazdy silnikowe, urządzenia kolejowe wraz z dworcami, wieże ciśnień, urządzenia portowe, huty i kopalnie. To dzięki zabytkom techniki przez wiele lat uważanymi za „niechciane skarby”, ułamki przeszłości, docenionym po raz pierwszy dopiero w 1978 r., a następnie w 1980, 1982, 1986 r. i kolejnych latach przez UNESCO, narodziła się turystyka industrialna, wymagająca ubrania zamiast stroju kąpielowego kasku, gumowców i okularów ochronnych. Wciąż ona w swój krąg coraz to więcej nowych państw, regionów czy miast, stanowiąc ciekawą propozycję spędzenia wolnego czasu czy urlopu. Te obiekty kojarzące się przez lata z brzydotą, dziś fascynują i pozwalają odkryć inne piękno. Zorganizowana turystyka industrialna narodziła się najpierw w Wielkiej Brytanii, następnie pod koniec lat 80. XX wieku w Niemczech, Belgii i Francji. Niedawno, bo dopiero w XXI wieku, do grona tych krajów dołączyła także Polska, gdzie turystyka industrialna szybko się rozwija. Z danych statystycznych wiemy, że w naszym kraju w ciągu roku obiekty związane z dziedzictwem techniki zwiedza ponad pięć milionów osób. Funkcjonujący od pięciu lat samochodowy Szlak Zabytków Techniki w województwie śląskim odwiedza rocznie około 500 tys. turystów. W pierwszej edycji organizowanego od dwóch lat święta szlaku pt. *Industriada*, które jest spotkaniem z historią techniki, wzięło udział 29 tysięcy osób, a już w drugiej liczba ta zwiększyła się do 50 tysięcy. Z badań wynika, że polski turysta chętnie zjeżdża do kopalni, odwiedza czynne fabryki, aby zobaczyć, jak produkuje się piwo, wytwarza prąd lub oczyszcza wodę. Z polskich obiektów związanych z dziedzictwem przemysłowym najwięcej osób rocznie odwiedza Kopalnię Soli w Wieliczce. W 2010 r. odwie-

dziło ten obiekt 1 343 700 osób. Warto także wspomnieć o innych interesujących obiektach: Browar Żywiec wraz z muzeum w 2010 r. odwiedziło ponad 90 tys., Zabytkową Kopalnię Węgla Kamiennego „Guido” w Zabrze rok później 89 tys. turystów, a Zabytkowy Żuraw portowy w Gdańsku ponad 23 tys. turystów. Wykorzystanie tego bogatego dziedzictwa jako świadectwa historii i kultury materialnej może być bowiem postrzegane jako atrakcyjny produkt o wielkim potencjale rozwoju w postaci różnorodnej oferty turystyki dziedzictwa przemysłowego. Turystyka industrialna jest więc wspaniałym składnikiem zestawu usług czasu wolnego oraz sposobem na ratowanie zagrożonych zniszczeniem, zamknięciem, likwidacją, zabytków przemysłowych.

Udostępnienie zabytków przemysłowych do celów turystycznych ma na celu pokazanie i uświadomienie wszystkim zainteresowanym – w tym uczniom – że to są niezwykle cenne obiekty pod względem architektury, o ponadregionalnym znaczeniu dla historii Europy, dostarczające wielu wrażeń i wiedzy o naszej bliskiej i dalekiej przeszłości. Atutem tych miejsc są: autentyzm, oryginalność, historia miejsca oraz specyficzna estetyka, co razem tworzy niezwykle „magnes” z roku na rok przyciągający nowych turystów. Turystyka industrialna, określana również jako poprzemysłowa, jest elementem turystyki kulturowej, która rozwija się na całym świecie.

Spotkanie z tego rodzaju zabytkami, wynalazkami techniki pozwala nam odczytać związki zachodzące pomiędzy środowiskiem, człowiekiem i techniką, co można bardzo dobrze wykorzystać jako uzupełnienie wiedzy w szkolnych programach nauczania. Bardzo dobrym przykładem na wykorzystanie dzie-

dziedzictwa przemysłowego w nauczaniu są funkcjonujące od kilkudziesięciu lat w systemie szkolnym Francji, Belgii lub Szwajcarii tzw. klasy dziedzictwa. W obowiązującym w nich programie nauczania jednym z poruszanych zagadnień jest historia techniki i zachowanego dziedzictwa przemysłowego. Dla nauczycieli są organizowane specjalistyczne kursy dotyczące poszczególnych obiektów techniki oraz wydawane odpowiednie materiały dydaktyczne oraz skrypty informacyjne.

Istniejące na terenie województwa śląskiego obiekty techniki znakomicie nadają się do wykorzystania w ramach działań związanych z uczeniem metodą projektu,

w której łączymy wiedzę teoretyczną z działalnością praktyczną i ćwiczeniami, ale przede wszystkim uczymy szacunku dla przeszłości i tego, co z „dawnego bytu pozostało”.

Przemysłowe dziedzictwo zachwyca i przyciąga. Każdy, kto raz odwiedził tego typu zabytki stwierdzi, że wraz z czasem urok tych miejsc nie przemija. Podsumowując, warto zacytować francuskiego architekta Paula Guadeta: *Cała cywilizacja jest i musi być bogatym spadkobiercą majątku, który skumulował się przez wieki*. Obiekty industrialne, zabytki techniki są właśnie jednym z elementów tego bogatego majątku, wartym wykorzystania w szkolnej edukacji.

Literatura:

1. Ball R.: *Industrial heritage, tourism and old industrial buildings: charting the difficult path from redundancy to heritage attraction*. Staffordshire University 1997.
2. Council of Europe Recommendation R(90)20. *The protection and conservation of the industrial, technical and civil engineering heritage of Europe*, 1990.
3. Doś M.: *Indunature*. Bytom 2009.
4. *Dziedzictwo przemysłowe dla współczesnego dialogu kultur, innowacyjnej gospodarki i atrakcyjnej konsumpcji turystycznej*. Zabrze 2010.
5. Januszewski S.: *Zabytek techniki, interpretacja, ochrona, edukacja*. Wrocław 2010.
6. Kołodziej J.: *Informacja w sprawie obiektów dziedzictwa przemysłowego o wartościach predestynujących do umieszczenia na Liście Światowego Dziedzictwa UNESCO*. Warszawa 1999.
7. Orłowski B.: *Fenomen turystyki industrialnej*. Ciechanów 2008.
8. Ożywić Ducha – dokąd zmierza turystyka poprzemysłowa. „Śląsk” 2008, nr 11.
9. *Raport: Turystyka Poprzemysłowa*. „Wiadomości Turystyczne” 2009, nr 20.
10. *Struktur Und Architektur. Das postindustrielle Kulturerbe Oberschlesiens. Struktura i Architektura. Postindustrialne dziedzictwo Górnego Śląska*. Praca zbiorowa. Katowice 2010.

Polecane strony internetowe:

www.ihtourism.pl
www.cudatechniki.com

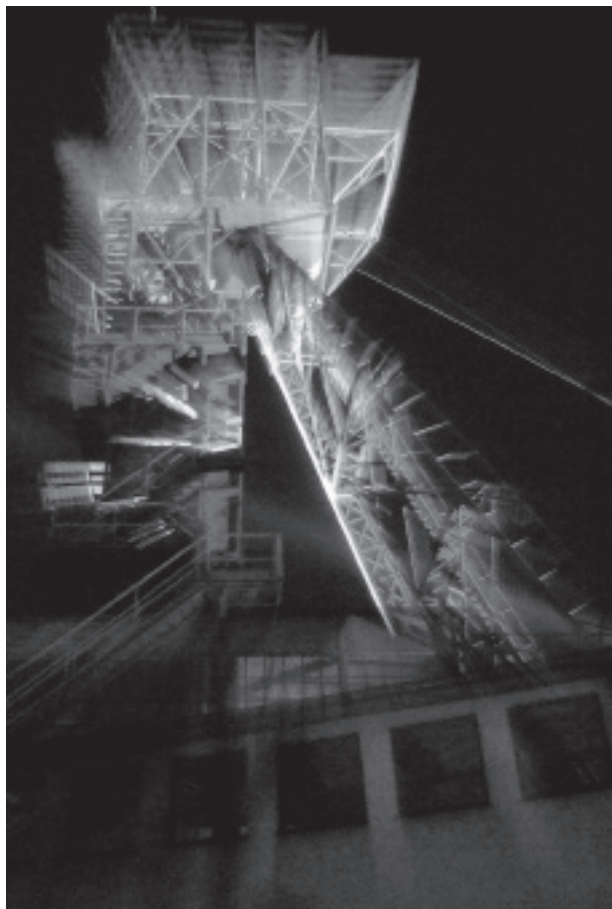
www.podziemnia.pl
www.mnactec.com/ticcih
www.erih.net

Dariusz Walerjański jest kierownikiem Międzynarodowego Centrum Dokumentacji i Badań nad Dziedzictwem Przemysłowym dla Turystyki, Zabytkowa Kopalnia Węgla Kamiennego „Guido” w Zabrzu.

Dziedzictwo przemysłowe regionu

Fot. D. Walerjański
Kompresor z 1914 r. w Zabytkowej Kopalni
Węgla Kamiennego „Guido” w Zabrzu, poziom 320 m

Fot. D. Walerjański
Zabytkowy szyp zjazdowy „Kolejowy”
na terenie kopalni „Guido” w Zabrzu

Nowość!

Z oferty RODN „WOM” w Katowicach na rok szkolny 2012/2013

Kursy doskonalące:

- *Edukacja regionalna w gimnazjum, szkole ponadgimnazjalnej – planowanie, realizacja, ewaluacja zgodnie z nową podstawą programową*
- *Edukacja regionalna w projektach edukacyjnych*

Kontakt: Małgorzata Łukaszewska, tel. (32) 258 13 97 w. 208
e-mail: mlukaszewska@womkat.edu.pl

Piotr Nosal

Elementy kultury antycznej w nauczaniu przedmiotów humanistycznych

*Próżno uciec, próżno się przed miłością schronić,
Bo jako lotny nie ma pieszego dogonić?*

Jan Kochanowski

Nikogo chyba nie trzeba przekonywać, jak duże znaczenie ma znajomość elementów kultury antycznej w nauczaniu przedmiotów humanistycznych. Stanowią one kanon wiedzy, estetyki, etyki, symbole kulturowe. Pełne rozumienie tekstów kultury i zawartych w nich odnośników do antyku, aluzji itp. (zaczynając od cytowanego na wstępie Kochanowskiego, na Herbercie kończąc) nie jest możliwe bez przystwojenia tej podstawowej wiedzy.

Oczywiście, każdy nauczyciel przedmiotów humanistycznych zapyta, jak tę wiedzę uczeń ma opanować, skoro na dopracowanie podstaw czasu nie ma, a ciągle wracanie do nich przy kolejnych tekstach zawierających nawiązania jest tego czasu stratą.

Przy okazji jednej z reform systemu edukacji planowano nawet wprowadzenie odrębnego przedmiotu, który miał zawierać w sobie elementy kultury, literatury, historii oraz sztuki antycznej. Na poziomie pierwszej klasy gimnazjum lub liceum uczniowie mieli przyswoić sobie właśnie taki kanon, ambitne założenia przewidywały nawet naukę podstaw łaciny dla licealistów. Z ówczesnym doradcą metodycznym języka łacińskiego (tak, było takie stanowisko!) Piotrem Wietrzykow-

skim miałem okazję pracować nad projektem odpowiedniego podręcznika. Ale to już historia.

Rzeczywistość naszej edukacji każe nam szukać odpowiedzi na pytanie, jak mimo wszystko dać naszym uczniom podstawy wiedzy, jakimi sposobami „przemycić” obok realizowanego programu to, co dla zrozumienia jego treści jest absolutnie niezbędne.

Odpowiedzi na to pytanie może być wiele, wynikają one z praktyki edukacyjnej każdego nauczyciela. Moja propozycja opiera się na założeniu, że:

- trzeba zacząć pracę z uczniami klasy pierwszej (tak gimnazjum, jak i liceum) od przypomnienia lub utrwalenia podstawowej wiedzy z zakresu szeroko pojętej kultury starożytnej, poświęcając temu nawet więcej czasu niż przewidziano w podstawie programowej, „naginając” wybrane zagadnienia pod tę problematykę,
- stale powracać do antyku, wykorzystując różne atrakcyjne dla uczniów metody, unikać wykładów, wprowadzać przygotowane wcześniej ćwiczenia, gry, konkursy, przy różnych nadarzających się okazjach.

*Kropla drąży skalę nie siłą,
lecz częstym padaniem*

Opierając się na wieloletnich doświadczeniach, chcę zatem zaproponować kilka

sprawdzonych metod i polecić ich stosowanie. Część wywodzi się z praktyki dydaktycznej, inne wiążą się z organizowanym przeze mnie od kilkunastu lat rejonowym konkursem mitologicznym dla młodzieży gimnazjalnej, który wciąż okazuje się dla uczniów atrakcyjny, a poziom ich wiedzy zaskakuje co roku bardzo pozytywnie. Znajdą Państwo także materiały wypracowane na potrzeby lub w trakcie warsztatów z nauczycielami.

● Na początku był Chaos

Ten znany cytat z wierzeń starożytnych Greków możemy także śmiało odnieść do

wiedzy uczniów na początku nauki w szkole. Coś tam wiedzą, o czymś słyszeli, ale nie do końca, bez szerszego kontekstu. Naszym zadaniem jest wydobyć z nich posiadane wiadomości, uporządkować je i usystematyzować. Możemy zacząć od imion najpopularniejszych bogów greckich – przekonamy w ten sposób młodych ludzi, że już coś umieją i łatwo nauczą się kolejnych rzeczy. Jako sposób na to proponuję nietypową krzyżówkę.

Ćwiczenie: Wiedząc, że takim samym liczbom odpowiadają takie same litery, odgadnij pozostałe imiona bogów i bogiń z mitologii greckiej.

1 H	2 E	3 R	4 A				
4	3	2	5				
2	3	6	5				
7	2	8	5				
4	9	2	10	4			
4	9	11	4	5			
1	2	3	12	2	5		
4	13	6	11	11	6		
1	2	11	14	6	5		
15	2	12	2	9	2	3	
15	14	6	10	6	7	6	5
4	3	9	2	12	6	15	4
4	16	3	6	14	17	9	4
12	6	5	2	18	15	6	10

● **Plastyczna wizja świata**

Rysunek przedstawiający świat według wierzeń starożytnych Greków to dobry sposób na ogarnięcie większej części mitologii. Dzieci i młodzież lubią rysować, proponujemy im zatem jedynie schemat rysunku, który według własnego uznania uzupełnią, wprowadzając odpowiednie postacie (lub wpisując ich imiona), atrybuty, zjawiska itp. Jest to okazja do przypomnienia wiedzy podstawowej oraz rozszerzenie wiadomości o mniej znane szczegóły. Proponuję następujący podział i wybrane elementy:

- niebo (np. Helios, Selene, bogowie wiatrów, znane gwiazdozbiory),
- Olimp (bogowie olimpijscy),
- ziemia (bóstwa ziemskie, herosi, znani ludzie),
- morze (bóstwa morskie),
- Hades (podział królestwa podziemi, wędrówka duszy).

● **Nieznane przez znane**

Pojęcia związane z antykiem (mitologizmy, biblizmy), postacie oraz symbole funkcjonują w naszym języku codziennym i w naszej rzeczywistości – Helios kojarzony jest ze światłem, z żarówkami; Hermes czy Merkury to często nazwy sklepów; Charon i Hades są patronami firm pogrzebowych. Wychodzimy z założenia, że uczniowie znają przynajmniej podstawowe pojęcia antyczne, przekonujemy ich o tym poprzez proste ćwiczenia polegające na odszukaniu w tekstach tych pojęć oraz wyjaśnienie ich znaczenia, zastąpienie innymi zwrotami. Żeby wzbogacić ich wiedzę, wyjaśniamy nieznane i wprowadzamy nowe. Na wyższym poziomie zajmujemy się pochodzeniem (etymologią) pojęć oraz wyjaśnianiem ich znaczeń współczesnych (realnych). Poni-

żej prezentuję przykładowe teksty, na których można prowadzić ćwiczenia.

Tekst z licznymi biblizmami

W piątek uciekliśmy całą klasą ze wszystkich lekcji – kara boska musiała na nas spaść. Nowy tydzień w szkole zaczął się od hiobowych wieści – codziennie będą po trzyklasówki. Spadły na nas jak plagi egipskie. Już pierwsze z nich pokazały, że to nie zwykle sprawdziany, lecz rzeź niewiniątek. Nauczyciele proroczo przypuszczali, że będą niemal same jedyńki – i słowo ciałem się stało. W naszych domach też nastąpiły sądne dni – nic tylko płacz i zgrzytanie zębów. Ale dla mnie prawdziwy koniec świata nastąpił w piątek. Chociaż klasówki stały się chlebem powszednim, to jednak trzy pod rząd z różnych języków – to było za dużo, istna wieża Babel, wszystko pomieszałem. Potem okazało się, że zapomniałem stroju na WF – nie ja jeden, ale jakoś tak wyszło, że zostałem kozłem ofiarnym, dowiedziałem się, że jestem trąbą jerychońska i że na drugi raz będę ćwiczył w stroju Adama. W sobotę było już lepiej – musieliśmy tylko nadrobić stracony dzień, który spędziliśmy na wagarach jak niebieskie ptaki i za karę uporządkować teren wokół szkoły na obraz i podobieństwo terenu przy koszarach. Potem poszliśmy jeszcze przeprosić dyrektora – wybaczył nam, zbłąkanym owieczkom, synom i córkom marnotrawnym i odpuścił winy.

Tekst z licznymi mitologizmami

Zaczelśmy ten mecz bardzo dobrze, składna akcja od naszej bramki, celne podania, po nitce do kłębka dotarliśmy na pole karne rywali i strzelili bramkę. Potem nie było już tak dobrze, wiadomo, fortuna i piłka kołem się toczą. Przeciwnicy atakowali nieustannie, ale nie mogli się przebić przez nasz labirynt

obrońców, którzy przez większość meczu zachowywali olimpijski spokój. Nasz bramkarz także był jak Cerber, dzięki niemu ataki przemieniały się w syzyfowe prace. Na początku drugiej połowy mogliśmy podwyższyć prowadzenie, ale nasz czołowy snajper grał jak Narcyz i niewolnik własnych dryblingów. Pod koniec meczu warunki gry się pogorszyły, padał deszcz i pod naszą bramką pojawiło się błoto jak w stajni Augiasza. Na boisku zapanał chaos. Po faulu naszego pomocnika oblicze sędziego stało się marsowe i wyciągnął czerwoną kartkę. Rywale raz jeszcze rzucili się do ataku, przez chwilę ogarnął nas paniczny strach, ale raz jeszcze w najgroźniejszych momentach ratował nas stoicki spokój bramkarza. Ostatecznie odnieśliśmy skromne zwycięstwo i awansowali dalej w rozgrywkach. Oby nie było to zwycięstwo pyrrusowe – nasi zawodnicy mają liczne kontuzje, co przed następnymi meczami niepokoi trenera.

● Pochodzenie i znaczenie współczesne pojęć

Ćwiczenie z tabelką. Uzupełnij brakujące rubryki zgodnie z podanym przykładem (patrz tabela poniżej).

Zaprezentowane teksty i ćwiczenia można oczywiście modyfikować, skracać, wpro-

wadzać nowe elementy w zależności od czasu, potrzeb, możliwości uczniów. Jeśli mamy do dyspozycji więcej czasu, warto sprawdzić inwencję uczniów i poprosić ich o własne teksty oparte na podanych pojęciach, określając temat wypowiedzi.

Inną atrakcyjną formą są konkursy. Oczywiście, najlepiej kiedy przygotowane i realizowane są przez wybraną grupę uczniów dla pozostałej części np. klasy. Pamiętajmy również o możliwości wykorzystania konkursu jako projektu edukacyjnego, o łatwej do oceny według kryteriów formie WebQuestu.

Poniżej jeszcze jeden sprawdzony w praktyce materiał dydaktyczny – **test z etapu szkolnego rejonowego konkursu mitologicznego dla gimnazjalistów z 2012 r.:**

I. Odpowiedz krótko na następujące pytania:

1. Jaką nazwę nosiła grecka kraina podziemi?
2. Jak miał na imię pies pilnujący krainy podziemi?
3. Ile głów miał ten pies?
4. Co było celem wyprawy Argonautów?
5. Której bogini Parys przyznał jabłko z napisem *Dla najpiękniejszej*?
6. Ile lat trwała wędrówka Odyseusza?
7. Jak Rzymianie nazywali odpowiedniczkę bogini Afrodyty?
8. Jak miała na imię żona Odyseusza?
9. Który z tytanów dał ludziom ogień?
10. Królem jakiego miasta – państwa został Edyp po rozwiązaniu

Pojęcie	Pochodzenie (etymologia)	Znaczenie współczesne (realne)
Manna z nieba	manna zesłana przez Boga Żydom na pustyni (ST)	nagle wybawienie, nieoczekiwana pomoc
	apostoł, który wydał Jezusa (NT)	zdrajca
Zakazany owoc		zakazana, niedostępna przyjemność
Syn marnotrawny	Syn, który wrócił do ojca, przyznaje się do winy i prosi o wybaczenie (NT)	
Kainowa zbrodnia		

zagadki Sfinksa? 11. Kto był budowniczym labiryntu na Krete? 12. Z czego Herakles zrobił sobie słynną maczugę? 13. Symbolem jakich cech lub działań jest Narcyz? 14. Na jakiej wyspie stanął słynny posąg zwany Kolosem? 15. Przez jaką rzekę przewoził dusze zmarłych Charon? 16. Jakie imię nosił grecki odpowiednik rzymskiego Amora? 17. Kto był według Greków „boskim kowalem”? 18. Na ilu wzgórzach zbudowany został Rzym? 19. Kto był założycielem Rzymu? 20. Jak przyszli na świat Uranos i Gaja?

II. Podaj po 3 atrybuty właściwe dla następujących bogiń i bogów: Afrodyta, Hefajstos, Dionizos, Hades, Atena.

III. Wyjaśnij pochodzenie i znaczenie współczesne podanych pojęć: jabłko niezgody, koń trojański, nie Ariadny.

IV. Przedstaw jak najwięcej wiadomości na temat Ateny.

*Jakiż to martwy język, jeśli nie wiedząc
przetrwał tysiąclecia*

Julian Tuwim

Na zakończenie chcę przywołać parę tematów, które także są istotne dla szeroko pojętego propagowania kultury antycznej. Zaczniemy od zjawiska chyba najistotniejszego – stałej obecności łaciny (a poniekąd także greki) w naszym języku. „Martwy język” nigdy się takim nie stał. Traktowany jako język Kościoła, wrócił w liturgii, a przeciętny grzesznik wie, co to *mea culpa*, *credo* i zna przestrogę *memento mori*. Prawnicy nie obejdą się bez zwrotów, których rozumienie jest także powszechne – *alibi*, *in flagranti* czy *corpus delicti* – należą one też do słownictwa każde-

go kryminału. Polityczne *veto* i działania *pro publico bono* wypełniają szpalty gazet, choć więcej w nich postaci zwanych *persona non grata*. Naprawdę, można by tak długo.

Biorąc pod uwagę ten aspekt, najważniejsze w procesie nauczania jest to, że nasi dojrzałsi uczniowie powinni rozumieć (a i w stosownych sytuacjach świadomie używać) wybrane określenia łacińskie, które możemy sklasyfikować jako „ogólne”, czyli mające zastosowanie niemal potoczne – do takich należą chociażby *de facto*, *nota bene*, *et cetera*, *ex aequo* czy *sensu stricto*. Jako próbkę przytoczymy kilka aktualnych tytułów z gazet czy portali informacyjnych:

- *Ustawa „ACTA” złożona „ad acta”*,
- *Opozycja krytykuje rząd i „vice versa”*,
- *Premier znów działa „ad hoc”*.

Inne zagadnienia, które wynikają bezpośrednio z tradycji śródziemnomorskiej i mogą zostać wykorzystane w procesie dydaktycznym: historia starożytna, filozofia grecka, terminy literackie wywodzące się z dawnej greki i łaciny (zrozumienie ich pochodzenia ułatwia rozumienie znaczenia tych pojęć), nazwy związane z kalendarzem, pochodzenie i znaczenie imion, symbole naukowe – to w dużym skrócie spis tematów, które potrafią zainteresować, mogą zdecydowanie wzbogacić wiedzę naszych uczniów.

Europa jest zjednoczona. Jednoczyć się powinna również wokół wartości prawdziwych i wspólnych – a taką jest na pewno nasza wspólna kultura śródziemnomorska. Rozwijajmy zatem świadomość naszych korzeni, dziedzictwa kulturowego, tej „niematerialnej schedy”, abyśmy naprawdę czuli przynależność do kultury i wspólnoty europejskiej.

Literatura:

1. Godyń J.: *Mały słownik biblizmów języka polskiego*. Warszawa 1995.
2. Godyń J.: *Od Adama i Ewy zaczynać. Mały słownik biblizmów języka polskiego*. Warszawa 2006.
3. Kopaliński W.: *Słownik mitów i tradycji kultury*. Warszawa 1987.
4. Schmidt J.: *Słownik mitologii greckiej i rzymskiej*. Katowice 1996.
5. Wietrzykowski P., Nosal P.: *Po nitce do kłębka, czyli słowne pamiątki starożytnej kultury śródziemnomorskiej*. Chorzów 2004.

Piotr Nosal jest nauczycielem języka polskiego w ZSO nr 2 w Świętochłowicach i doradcą metodycznym z zakresu języka polskiego.

Nowość!

Z oferty RODN „WOM” w Katowicach na rok szkolny 2012/2013

Kursy doskonalące:

- *Nowe media w pracy nauczyciela humanisty*
- *Praca metodą projektu w edukacji humanistycznej*

Kontakt: Iwona Kruszewska-Stoły, tel. (32) 203 66 40, e-mail: ika@womkat.edu.pl

- *Choreoterapia a holistyczny rozwój człowieka*

Kontakt: Renata Stanek-Kozłowska, tel.: (32) 259 98 35, w. 217, e-mail: rsk@womkat.edu.pl

Szkolenie dla rad pedagogicznych:

- *W świecie, w którym coraz więcej hałasu... coraz ważniejsze staje się to, aby coś sobą reprezentować! Umiejętności i narzędzia niezbędne w pracy nowoczesnego wychowawcy i menedżera szkoły*

Kontakt: Renata Stanek-Kozłowska, tel.: (32) 259 98 35, w. 217, e-mail: rsk@womkat.edu.pl

Anna Drożdżiok

O drodze, którą wybieramy i o tej dobrze oznaczonej...

Poniższy scenariusz uzyskał I miejsce w kategorii szkół podstawowych w **II Wojewódzkim Konkursie na Najciekawszy Scenariusz Lekcji Języka Polskiego** pod patronatem Marszałka Województwa Śląskiego, zorganizowanym przez RODN „WOM” w Katowicach i zespół doradców języka polskiego. Zwycięskie scenariusze do gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalnej zostaną zamieszczone w następnych numerach „Forum Nauczycieli”.

Scenariusz lekcji języka polskiego dla klasy VI szkoły podstawowej

Temat lekcji: *O drodze, którą wybieramy i o tej dobrze oznaczonej...*

Cel ogólny:

- interpretacja utworu poetyckiego na przykładzie wiersza Józefa Ratajczaka *Droga za progiem*.

Cele szczegółowe

Uczeń:

- słucha i czyta ze zrozumieniem,
- bierze udział w dyskusji – argumentuje,
- próbuje wyjaśnić znaczenie związku frazeologicznego *znaleźć się na rozdrożu*,
- pracuje w zespole,
- wyraża własne zdanie,
- korzysta z tekstu wiersza, aby uzasadnić odpowiedź,
- rozpoznaje podmiot liryczny, określa temat utworu, nawiązuje do własnych doświadczeń,
- potrafi dostrzec różne możliwości rozwiązania problemu oraz wskazać pozytywne i negatywne skutki podjętej decyzji,
- rysuje *drogę* własnego życia,

- korzysta z różnych źródeł informacji (słownika frazeologicznego, książek, czasopism, Internetu).

Metody i formy pracy: burza mózgów, dyskusja, ranking diamentowy (załącznik nr 2), drzewko decyzyjne, praca z tekstem literackim, heureza, praca indywidualna i zespołowa.

Materiały i środki dydaktyczne: duży arkusz z rysunkiem rozdroża, wycięte z papieru zarysy drogowskazów, płyta z nagraniem piosenki *Szczęśliwej drogi już czas*, tekst wiersza Józefa Ratajczaka *Droga za progiem* (załącznik nr 1), powiększone do formatu A3 drzewko decyzyjne (załącznik nr 3), czarne i czerwone pisaki.

Przebieg lekcji

1. Po zakończeniu czynności organizacyjnych nauczyciel przyczepia do tablicy duży arkusz przedstawiający rozstaje dróg. Następnie prosi uczniów o uważne wysłuchanie piosenki w wykonaniu Ryszarda Rynkowskiego *Szczęśliwej drogi już czas* i wskazanie fragmentu nawiązującego do rysunku.

2. Uczniowie próbują wyjaśnić pojęcie *rozstaje dróg* (rozdroże) oraz znaczenie frazeologizmu *znaleźć się na rozdrożu*. Swoje wypowiedzi uzupełniają wiedzą słownikową. Podają również przykłady sytuacji, w których ludzie symbolicznie znajdują się na rozdrożu.
3. Nauczyciel zapisuje temat lekcji, zapoznaje z celami i informuje, na co będzie zwracał uwagę (NaCoBeZu).
4. Prowadzący zajęcia recytuje wiersz Józefa Ratajczaka *Droga za progiem*, następnie prosi uczniów, by przeczytali tekst po cichu (załącznik nr 1).
5. Uczestnicy lekcji podejmują ustną próbę interpretacji utworu, kierując się pomocniczymi pytaniami nauczyciela:
 - Czym jest tytułowa *droga za progiem*?
 - Kim jest osoba mówiąca w wierszu? O kim mówi?
 - Czym są w wierszu *drogi i drogowskaz*? – **burza mózgów**. Pomysły uczniów (np.: przepisy prawa, rady bliskich, zasady moralne) są zapisywane na papierowych drogowskazach i przyklejane do planszy przedstawiającej rozdroże.
 - Dlaczego z nich nie korzystamy?
 - Dlaczego chcemy podążać własną drogą? – **dyskusja**. Jej uczestnicy tworzą ranking wyłoniionych argumentów (załącznik nr 2). Przykładowe argumenty: *lubimy wyzwania; chcemy być samodzielni; żeby zdobyć nowe doświadczenia, chcemy przeżyć życie po swojemu; chcemy odróżniać się od innych; wierzymy, że podążając własną drogą osiągniemy sukces; chcemy udowodnić, że potrafimy coś sami osiągnąć; aby spełnić swoje marzenia; żeby zaimponować innym; jesteśmy ciekawi, co nas spotka.*
6. Nauczyciel dzieli klasę na czteroosobowe zespoły. Każda grupa wypełnia drzewko decyzyjne (sytuacja wymagająca podjęcia decyzji: *Wybrać drogę nieznaną czy dobrze oznaczoną?*). Czarnym pisakiem uczniowie zapisują przewidywane negatywne skutki podjętych decyzji, czerwonym – pozytywne.
7. Zespoły prezentują efekty własnej pracy.
8. Prowadzący podsumowuje zajęcia oraz dokonuje oceny.
9. Nauczyciel zapisuje i wyjaśnia pracę domową:
 - Narysuj drogę własnego życia. Zaznacz na niej wydarzenia, mające dla ciebie duże znaczenie. Umieść również zasady, którymi się kierujesz (zadanie dla wszystkich).
 - Korzystając z dowolnych źródeł (np. Internetu, książek, czasopism), wyszukaj informacje mówiące o przyczynach wyboru drogi życiowej znanej postaci (zadanie dla chętnych).

Komentarz nauczyciela

Na realizację tematu należy przeznaczyć **dwie** jednostki lekcyjne. Zaproponowane metody i formy pracy umożliwiają zaangażowanie wszystkich uczniów oraz kształtują twórczą postawę w procesie zdobywania wiedzy i umiejętności.

Literatura:

1. Bortnowski S.: *Jak uczyć poezji*. Warszawa 1998.
2. Dobrowolska H.: *Jutro pójdę w świat. Podręcznik do kształcenia literackiego, kulturowego i językowego dla klasy szóstej szkoły podstawowej*. Warszawa 2008.
3. Nęcki E.: *Twórcze rozwiązywanie problemów*. Kraków 1994.
4. Pełzowska E.: *Integrować! Integrować?* *Integrować... Scenariusze lekcji integrujących język polski z historią, plastyką i muzyką do cyklu podręczników Hanny Dobrowolskiej dla klas 4 – 6 szkoły podstawowej „Jutro pójdę w świat”*. Warszawa 2001.
5. Rau K., Ziętkiewicz E.: *Jak aktywizować uczniów. „Burza mózgów” i inne techniki w edukacji*. Poznań 2000.

Załącznik nr 1

Józef Ratajczak: *Droga za progiem*

*Za progiem
tyle dróg,
żebyś wyjść i przyjść
mógł.*

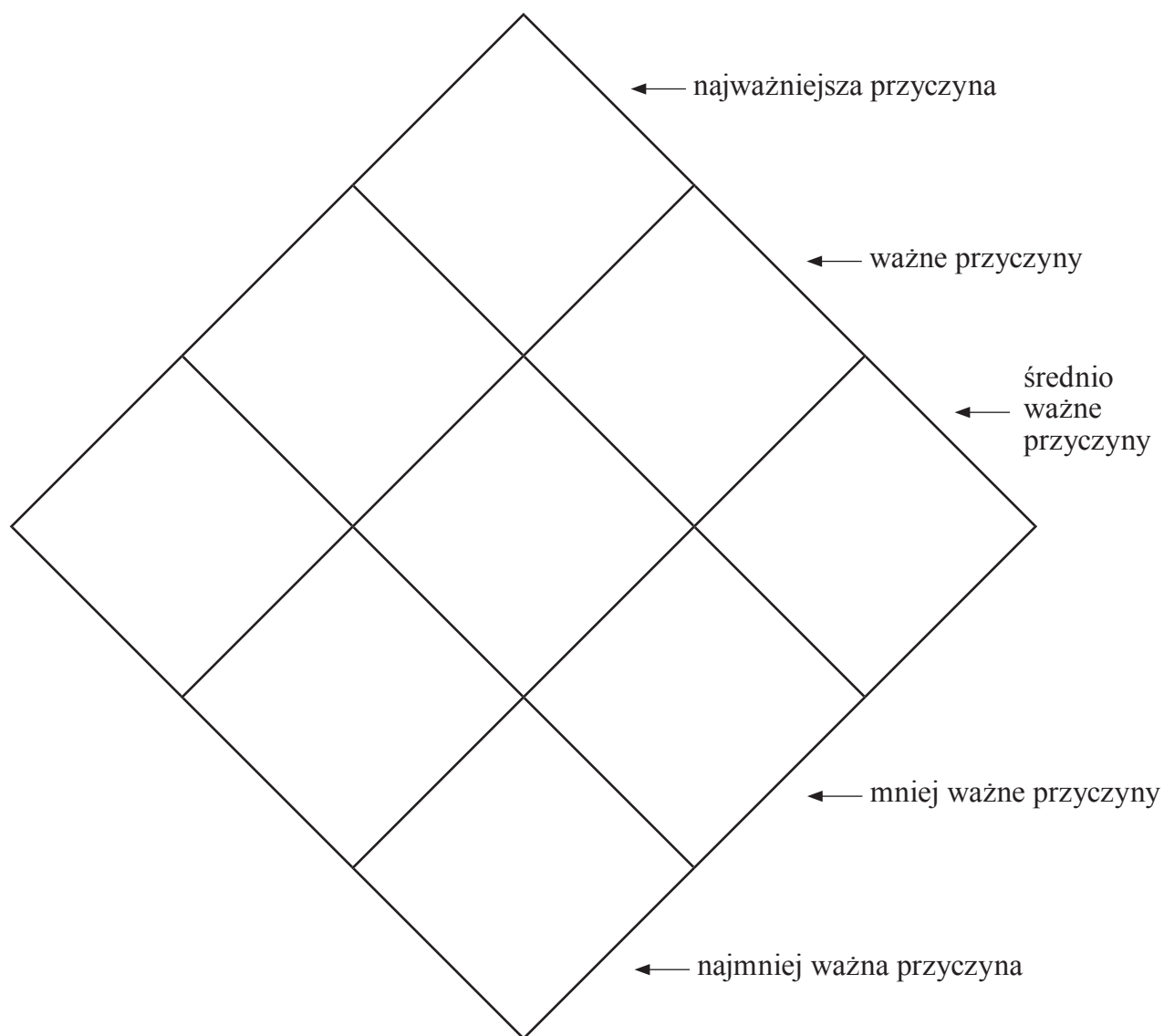
*Tyle dróg
i drogowskazów,
abyś trafił do celu
od razu.*

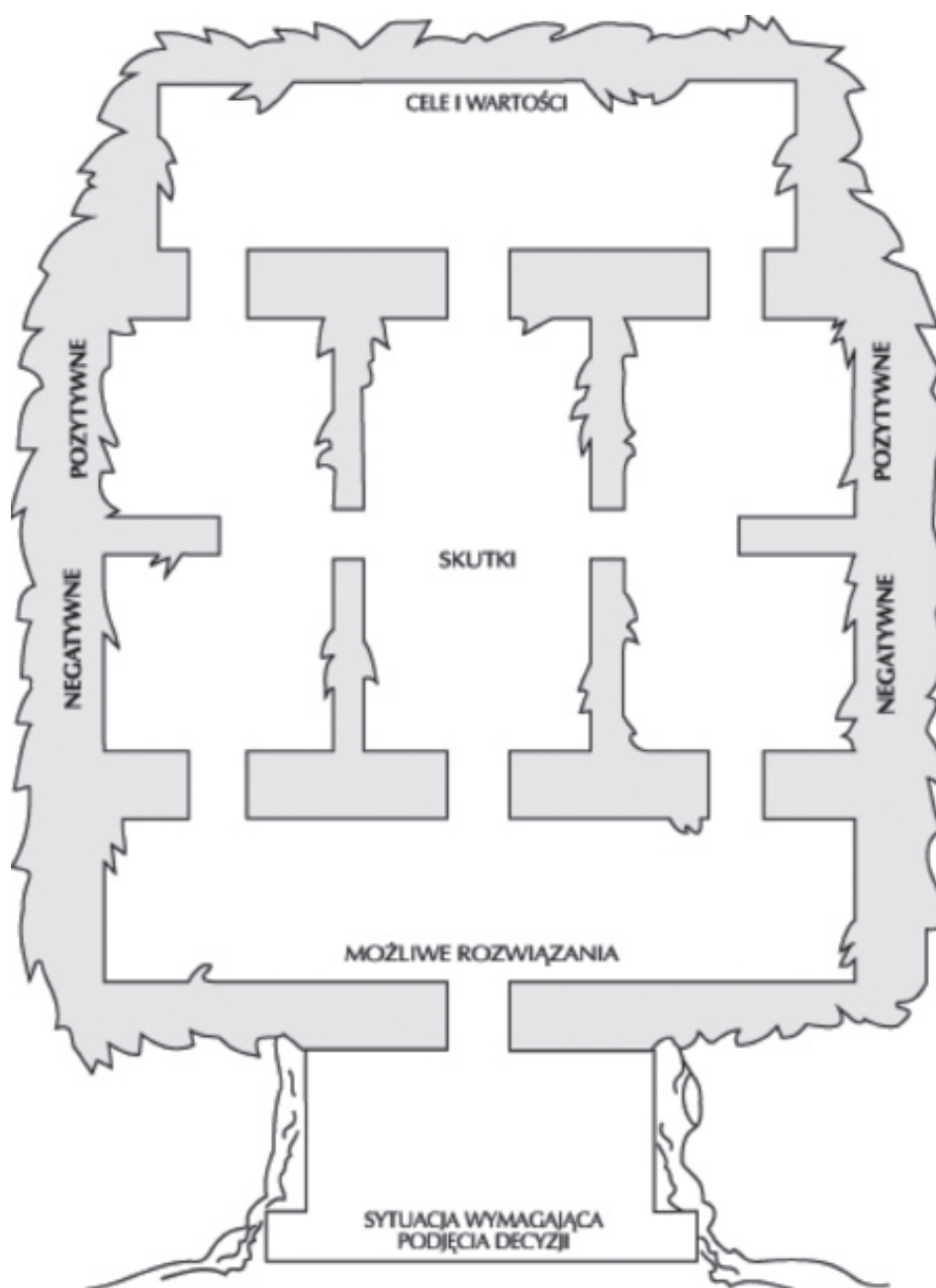
*Ale ty
szukasz takiej drogi,
której nie ma jeszcze
za progiem.*

*Chcesz wydeptać ją
jutro rano,
by nam krzyknąć stamtąd:
– Dobranoc!*

*Nowa droga
za oknem się wiję,
twoja droga
przez drogi niczyje.*

RANKING DIAMENTOWY
Dlaczego chcemy podążać własną drogą?

Tak czy nie?
UZASADNIENIE

Anna Drożdżiak jest nauczycielką języka polskiego w Publicznej Szkole Podstawowej im. Konstantego Damrota w Lubeku.

Marek Długi

Wykorzystanie technologii informatycznych do elektronicznego oceniania i przetwarzania prac uczniów (System Obsługi Ucznia)

Funkcjonowanie szkoły w społeczeństwie informacyjnym powoduje, że bardzo często wykorzystuje się w oświacie nowe technologie, które służą do przetwarzania, przechowywania i przesyłania informacji. Skoro nowe technologie można stosować do przekazu informacji, to nic nie stoi na przeszkodzie, aby wykorzystać je również do sprawdzania wiedzy uczniów.

Od dłuższego czasu zastanawiałem się nad tym, w jaki sposób można ten pomysł wprowadzić w życie. Opierając się na własnej wiedzy informatycznej oraz znajomości procedur egzaminów zewnętrznych, postanowiłem stworzyć platformę, której zadaniem będzie wspomaganie pracy nauczyciela i szkoły poprzez elektroniczne ocenianie i przetwarzanie prac uczniów.

Prace na całym projektem rozpoczęły się pod koniec 2008 r. i trwają do dziś. Platforma informatyczna przyjęła nazwę Systemu Obsługi Ucznia. Początkowo SOUweb był wyłącznie dziennikiem elektronicznym, który wiernie odzwierciedlał tradycyjny dziennik szkolny. Zawierał zatem wszystkie podstawowe dane konieczne do rzetelnego przekazu informacji, czyli te dotyczące ocen i frekwencji.

Kolejne miesiące pracy nad platformą SOUweb przyczyniły się do powstania nowe-

go narzędzia – elektronicznego egzaminatora, który daje dużą przewagę nad innymi dziennikami elektronicznymi. SOUweb wspomaga nauczyciela i wykonuje za niego pracę, na którą trzeba było poświęcić dotychczas mnóstwo czasu. Opisywane narzędzie umożliwia sprawdzanie, ocenianie prac i wprowadzanie ocen do dziennika elektronicznego, jeśli z takiego korzystamy.

System Obsługi Ucznia sprawdza, opracowuje oraz udostępnia za pośrednictwem Internetu wyniki z kartkówek, sprawdzianów wiadomości i testów. Ponadto aktualna wersja została przygotowana także pod kątem sprawdzania i opracowywania m.in. wyników próbnych egzaminów gimnazjalnych czy maturalnych, przeprowadzanych w nowej formule, a także sprawdzianu po szóstej klasie szkoły podstawowej, i na tym skupię się w niniejszym artykule.

Dotychczas sprawdzanie i analiza próbnego egzaminu gimnazjalnego wymagały dużego zaangażowania wielu nauczycieli. Nauczyciele byli obciążeni zarówno ocenianiem zadań zamkniętych, jak i zadań otwartych, a następnie wprowadzeniem wyników np. do arkusza kalkulacyjnego, za pomocą którego można było sporządzić ich analizę.

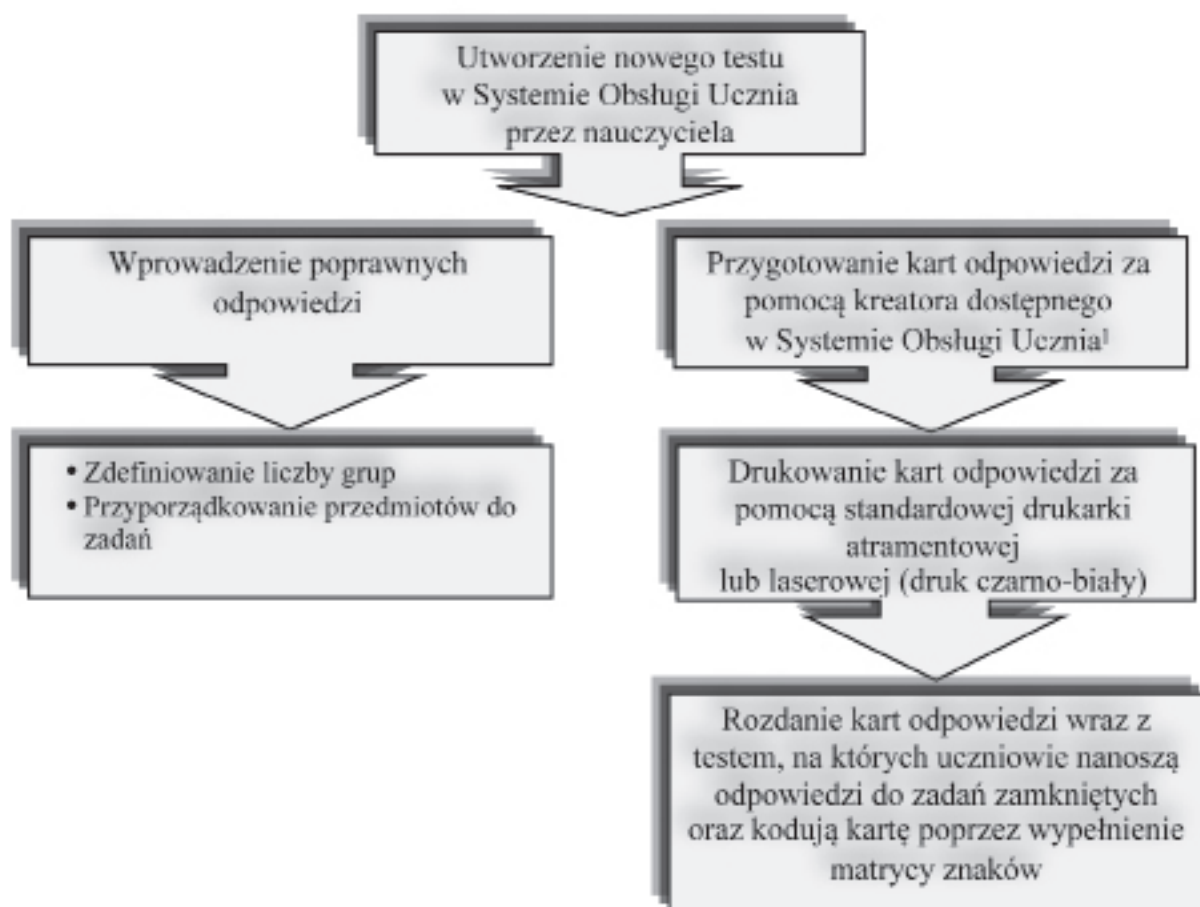
Zazwyczaj nauczyciele korzystali z arkuszy kalkulacyjnych przygotowanych w la-

tach ubiegłych, ale niewątpliwie konieczne było ich dostosowanie do danego testu. Wraz z wprowadzeniem nowej formuły egzaminu gimnazjalnego, analiza każdego testu będzie wymagała przygotowania nowego arkusza kalkulacyjnego lub gruntownej modernizacji wcześniejszego. Spowodowane to będzie m.in. zmianą liczby zadań zamkniętych oraz odpowiedzi do nich.

Głównym celem elektronicznego oceniania realizowanego przez System Obsługi Ucznia jest ułatwienie pracy nauczycielom odpowiedzialnym m.in. za opracowanie wyników egzaminów próbnych, ale też przyczynienie się do bardziej szczegółowej ich analizy, a tym samym formułowania celów służących poprawie jakości dalszego kształcenia uczniów.

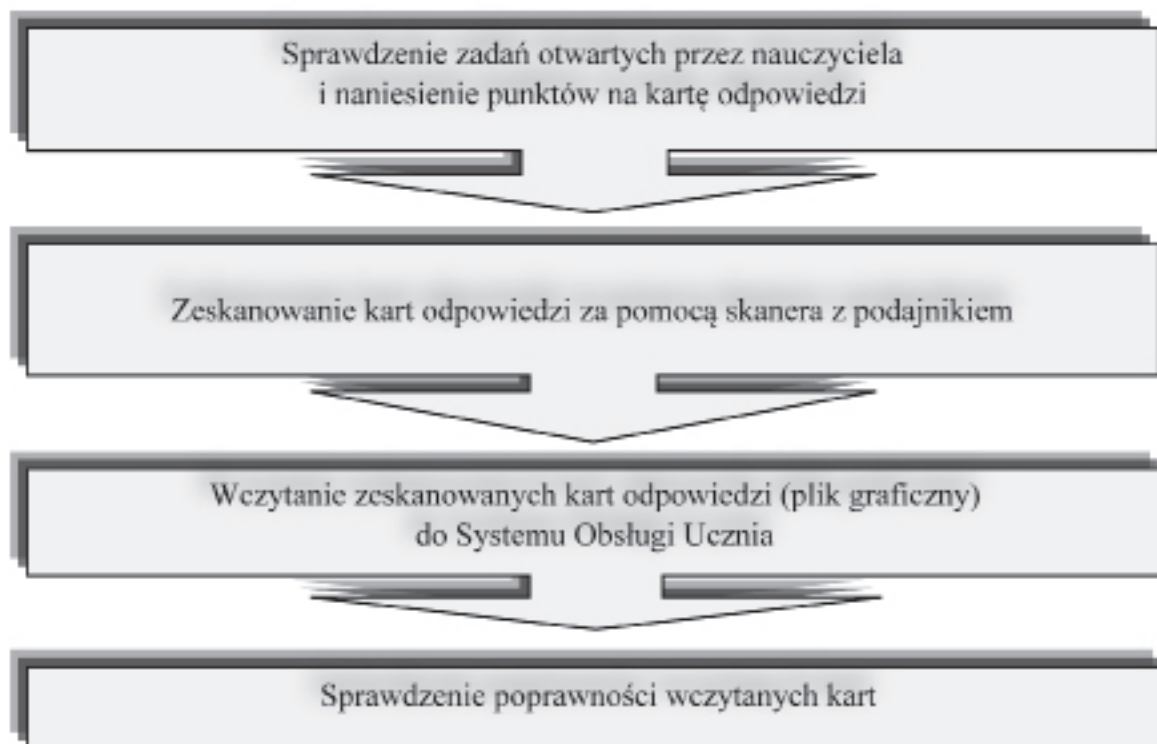
Schemat pracy z Systemem Obsługi Ucznia

ETAP I

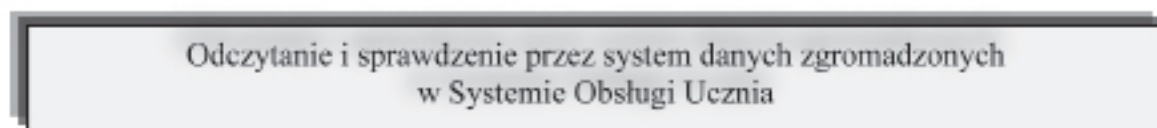

¹ Kreator zostanie udostępniony we wrześniu 2012 r.

ETAP II

ETAP III

Przeprowadzając analizę wyników z Systemem Obsługi Ucznia, można uzyskać m.in. następujące informacje:

● liczba uczniów piszących test, ● najniższy wynik, ● najwyższy wynik, ● dominanta, ● mediana, ● średni wynik, ● odchylenie standardowe, ● maksymalna liczba punktów możliwych do zdobycia, ● liczba zadań zamkniętych w teście, ● liczba zadań otwartych w teście,	● liczba grup, ● łatwość testu, ● procentowa wartość punktów uzyskanych przez uczniów w danym teście, ● zestawienie punktowe zadań zamkniętych i otwartych dla poszczególnych uczniów, ● zestawienie procentowe uzyskanych punktów z zadań zamkniętych i otwartych dla poszczególnych uczniów, ● rozkład wyników w przeliczeniu punktowym i procentowym, ● zestawienie ocen ilościowe i procentowe, ● zestawienie łatwości zadań zamkniętych i otwartych,

- zestawienie łatwości zadań zamkniętych i otwartych z podziałem na przedmioty,
- zestawienie łatwości przedmiotów w teście.

System umożliwia również dokonanie analizy z podziałem na dwie grupy, np. dziewczyny i chłopcy. Wszystkie informacje prezentowane są zarówno graficznie, jak i tekstowo. Ponadto analizę testu prowadzi się zarówno na poziomie oddziału, jak i całej szkoły. Raporty generowane przez system dostępne są w postaci dokumentów rtf i prezentacji multimedialnych PowerPoint.

Na każdej karcie odpowiedzi ucznia można wydrukować pełną informację dotyczącą wyników przeprowadzonego testu, obejmującą:

- ocenę – kartkówkę, sprawdzianów wiadomości oraz testów,
- punktację – kartkówkę, sprawdzianów wiadomości oraz testów,
- odpowiedzi udzielone przez ucznia,
- prawidłowe odpowiedzi w teście,
- informację o liczbie przyznanych punktów z zadań zamkniętych oraz otwartych,
- łączną liczbę punktów z testu,
- procentową liczbę uzyskanych punktów – dotyczy egzaminów.

Każdy kolejny dzień to czas poświęcony na rozwój i udoskonalanie systemu

Codzienna praca z Systemem Obsługi Ucznia wskazuje nowe potrzeby wynikające

z użytkowania. Została np. opracowana funkcja generowania i odczytywania kodów kreskowych, które mają za zadanie ułatwić pracę m.in. podczas sprawdzania poprawionych sprawdzianów czy testów.

System Obsługi Ucznia został wykorzystany podczas diagnozy klas trzecich gimnazjum przygotowanej przez Centralną Komisję Egzaminacyjną w grudniu 2011 r. w dwóch chorzowskich szkołach.

Dostęp do Systemu Obsługi Ucznia jest darmowy. Aby w pełni wykorzystać opisywane narzędzie, należy dokonać rejestracji konta oraz mieć dostęp do Internetu i urządzenia wielofunkcyjnego z podajnikiem dokumentów do skanera (ADF).

System Obsługi Ucznia wykorzystuje dwa rodzaje kart odpowiedzi:

- standardową, zawierającą dwadzieścia zadań zamkniętych (odpowiedzi A, B, C, D) i dziewięć zadań otwartych (punktacja 0 – 5),
- rozszerzoną, zawierającą trzydzieści zadań zamkniętych (odpowiedzi A, B, C, D, E, F) i osiem zadań otwartych (punktacja 0 – 8).

Na wymienionych arkuszach uczniowie zaznaczają odpowiedzi do zadań zamkniętych, natomiast nauczyciel sprawdzający wyłącznie zadania otwarte zaznacza na tym samym arkuszu liczbę przyznanych punktów.

System Obsługi Ucznia jest to narzędzie, które się rozwija, zatem ewoluuje, by dostosować się do potrzeb reformy oświatowej i zmian związanych z nową formą egzaminu.

Przykładowe sprawozdanie

(prezentowane dane mają charakter wyłącznie poglądowy)

Poziom 3

SOUweb – System Obsługi Ucznia 2008 – 2012

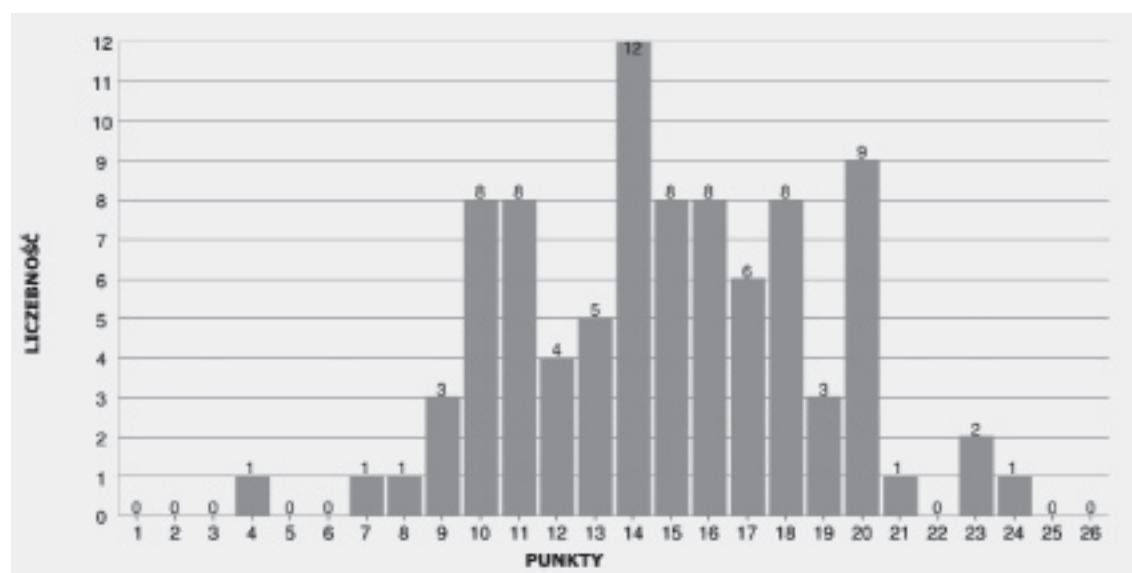
Dokument utworzono 01.03.2012 r.

Tabela: Zestawienie wyników

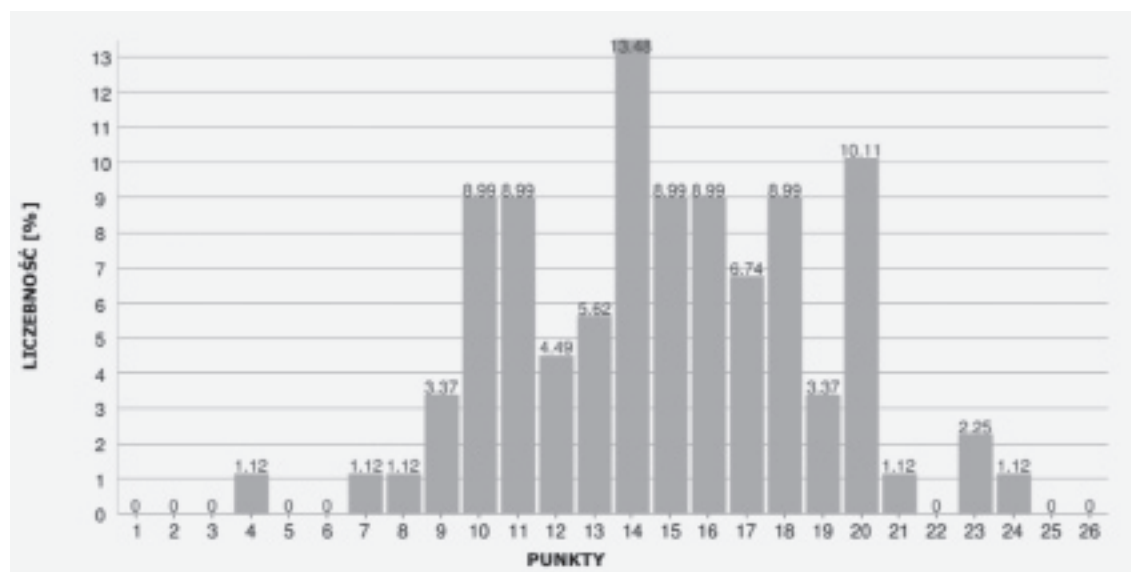
Liczba uczniów piszących test	89
Wynik najniższy	4
Wynik najwyższy	24
Dominanta	14
Mediana	15
Wynik średni	14.8
Odchylenie standardowe	3.93
Maksymalna liczba punktów możliwych do zdobycia	26
Liczba zadań zamkniętych	26
Liczba zadań otwartych	0
Liczba grup	2
Łatwość testu	0.57
Procentowa wartość uzyskanych punktów	56.92 %

Rozkład wyników

Wykres 1. Rozkład w przeliczeniu na liczbę uczniów

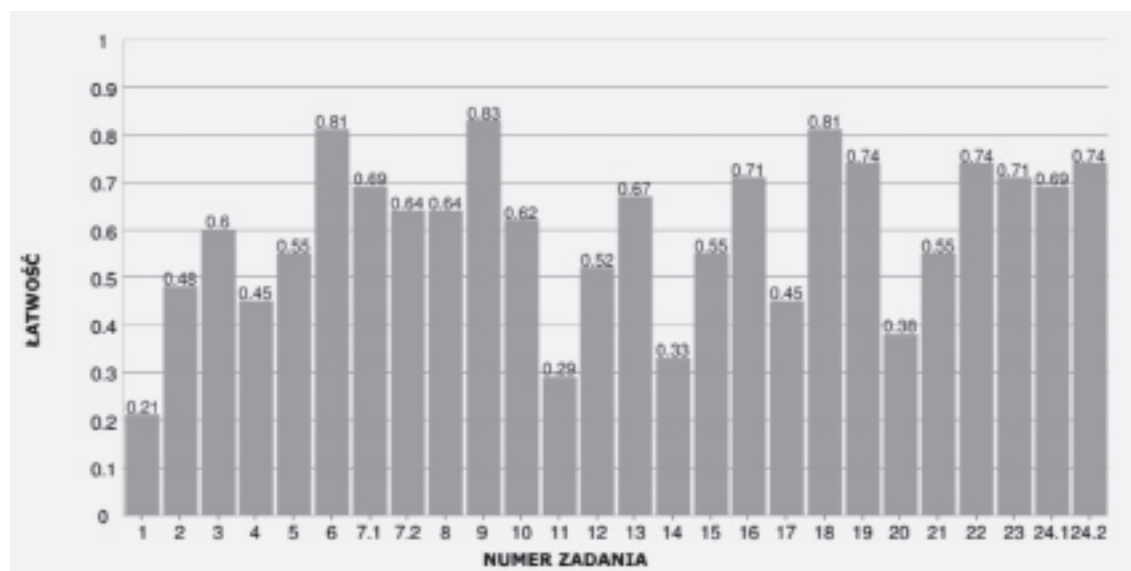

Wykres 2. Rozkład procentowy

Łatwość zadań dla grupy A¹

Wykres 3. Zadania zamknięte

Zadania bardzo trudne: **brak**

Zadania trudne: **1; 2; 4; 11; 14; 17; 20**

Zadania umiarkowanie trudne: **3; 5; 7.1; 7.2; 8; 10; 12; 13; 15; 21; 24.1**

Zadania łatwe: **6; 9; 16; 18; 19; 22; 23; 24.2**

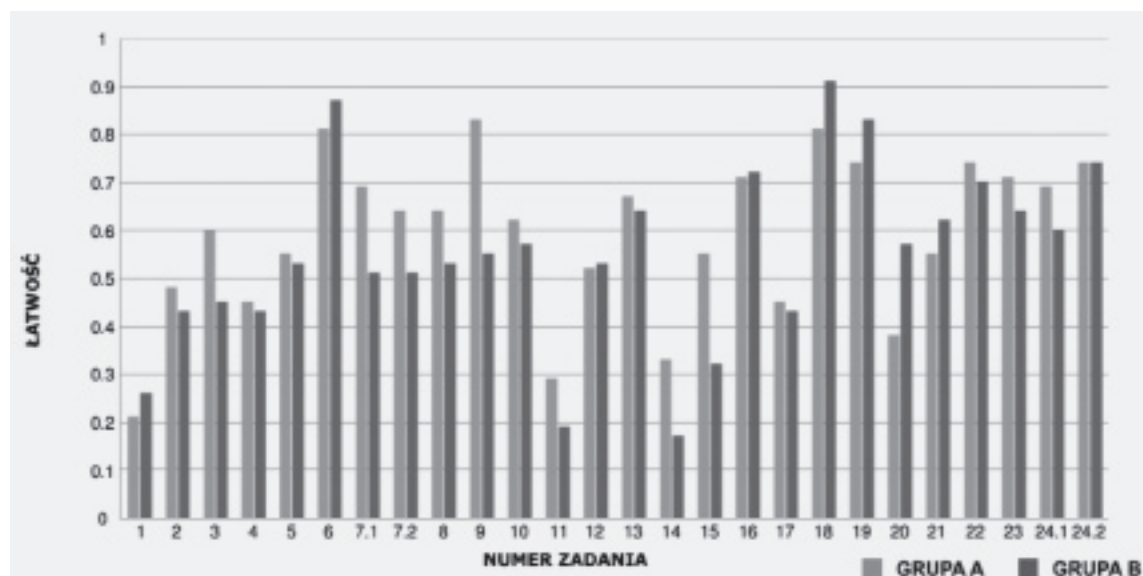
Zadania bardzo łatwe: **brak**

Zadania bez poprawnej odpowiedzi: **brak**

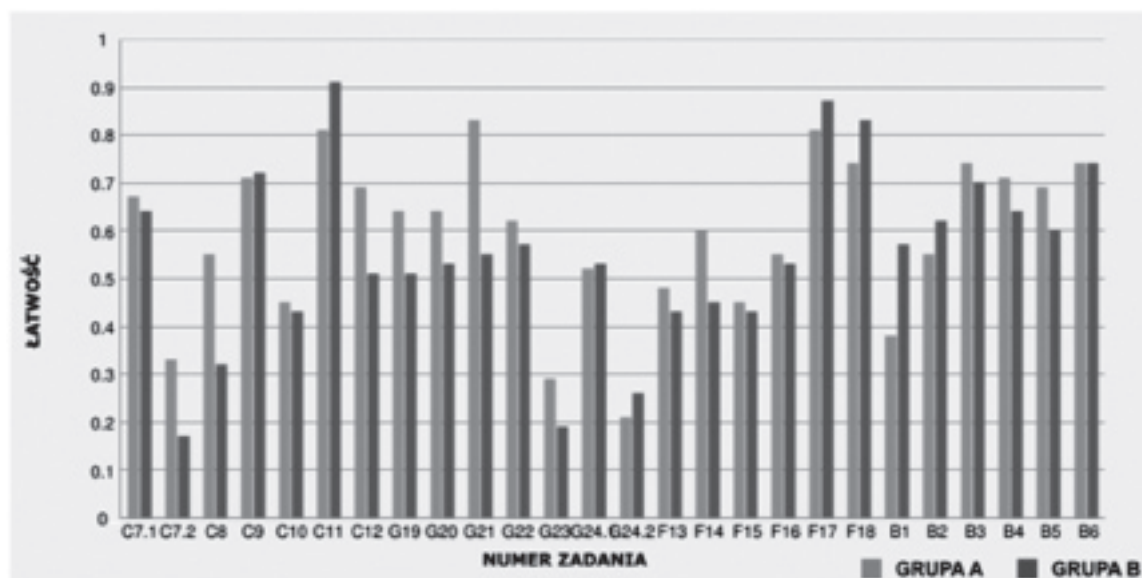
Zadania, na które odpowiedzieli wszyscy uczniowie: **brak**

¹ Podobne zestawienie jest przygotowane dla grupy B.

Wykres 4. Zestawienie łatwości zadań zamkniętych dla grupy A i B

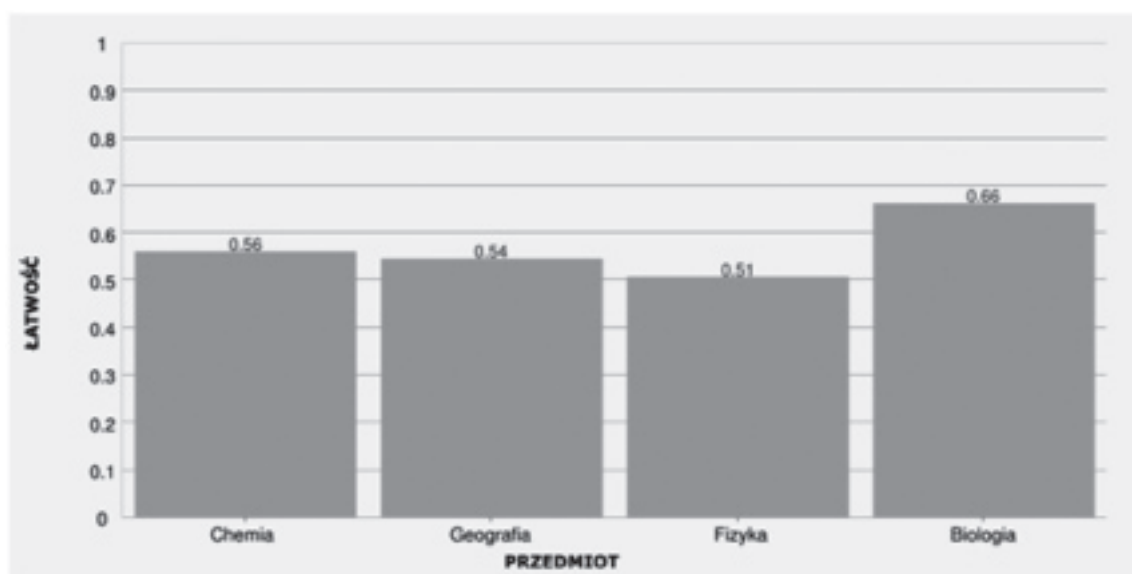

Wykres 5. Zestawienie łatwości zadań zamkniętych wg przedmiotów dla grupy A i B

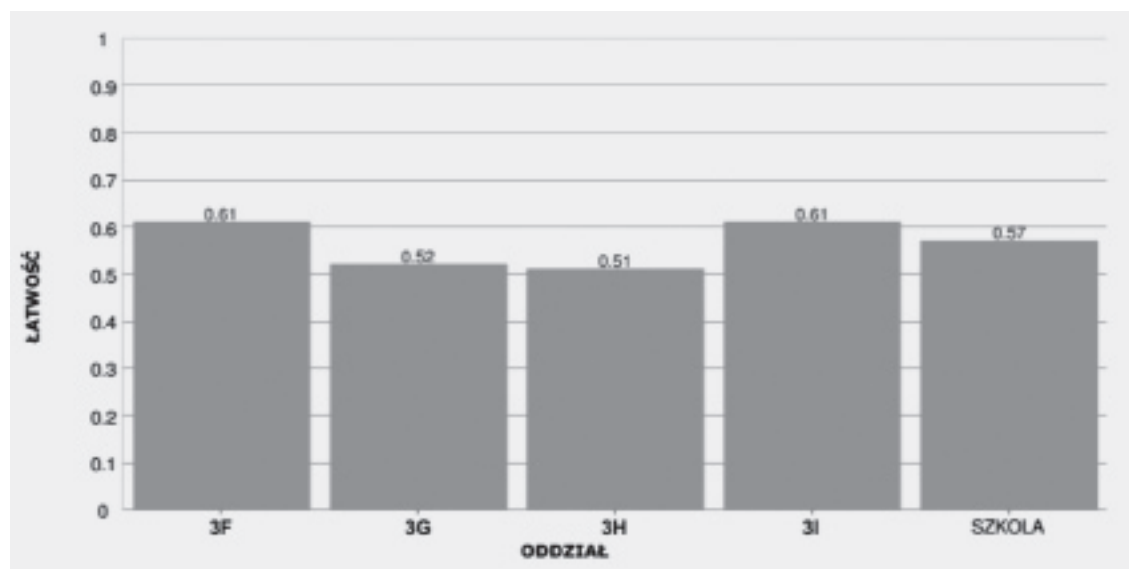

P – j. polski A – j. angielski N – j. niemiecki M – matematyka F – fizyka
C – chemia B – biologia G – geografia H – historia W – wos

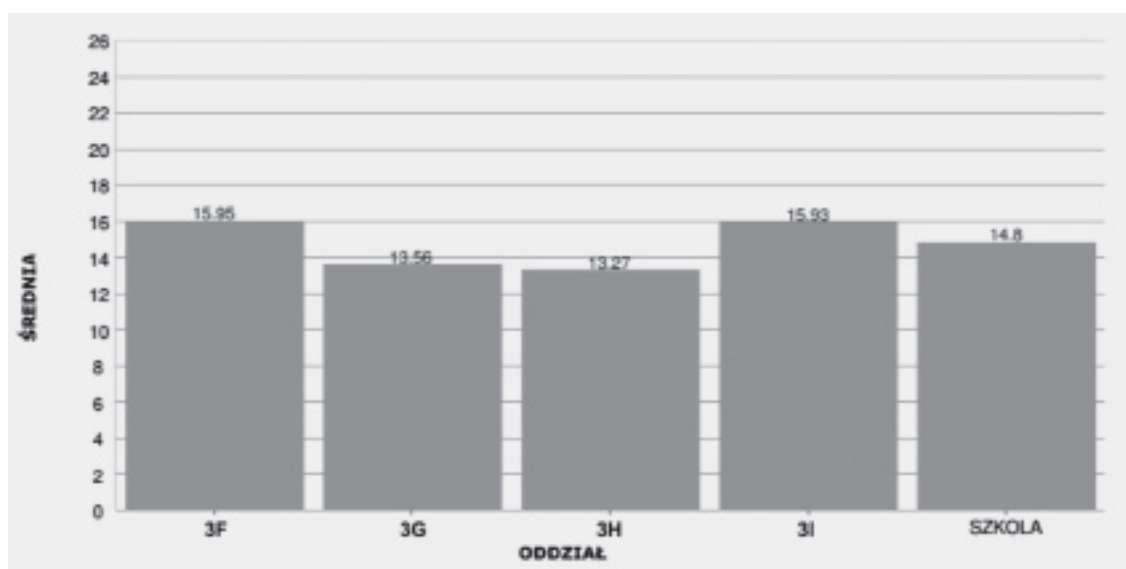
Wykres 6. Zestawienie łatwości zadań zamkniętych dla poszczególnych przedmiotów

Wykres 7. Średnia łatwość testu dla poszczególnych oddziałów i szkoły

Wykres 8. Średnia liczba punktów dla poszczególnych oddziałów i szkoły

■ Marek Długi jest nauczycielem informatyki w Gimnazjum nr 4 w Chorzowie.

Dziedzictwo przemysłowe regionu

Fot. D. Walerjański
Turyści zwiedzający czynną elektrociepłownię Zabrze-Zaborze należącą do koncernu Fortum

Porozmawiajmy... o nauczaniu religii w szkołach i wychowaniu do życia w rodzinie

Od 1 września 2012 roku w klasach IV szkół podstawowych oraz w klasach I szkół ponadgimnazjalnych zacznie obowiązywać napisana językiem efektów kształcenia nowa podstawa programowa. Każdy nauczyciel znajdzie w tym dokumencie odpowiedź na pytanie – **Czego moi uczniowie powinni się nauczyć?** Należy zatem przeczytać *Podstawę programową z komentarzami*, którą autorzy zawarli w ośmiu tomach publikowanych na stronach internetowych Ministerstwa Edukacji Narodowej¹, by zrozumieć, na czym polega istota wprowadzenia reformy.

Drugim dokumentem, który zacznie regulować pracę w klasach I szkół wszystkich typów oraz w klasie IV szkoły podstawowej będzie Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 lutego 2012 roku w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych. Znajdziemy je w Dzienniku Ustaw z 2012 r. pod poz. 204 na stronie internetowej Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej² lub Ministerstwa Edukacji Narodowej³.

Zgodnie z art. 7 ust. 3 *Ustawy o systemie oświaty* z dnia 7 września 1991 r. (tekst ujed-

nolicony znajduje się na stronie internetowej Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej⁴) wskazane powyżej akty prawne obowiązują i będą obowiązywały także w szkołach niepublicznych, które uzyskały lub chcą uzyskać uprawnienia szkół publicznych.

Uwaga!

W klasach II – III oraz V – VI SP, II – III G, II – III (IV) szkół ponadgimnazjalnych wszystkich typów realizowany jest proces kształcenia według przepisów zawartych w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 lutego 2002 roku w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych (Dz. U. z dnia 25 lutego 2002 r.)⁵

Od kilku miesięcy trwają dyskusje na temat trybu wprowadzania zmian w organizacji pracy szkół i placówek. Pomimo wielu spotkań z dyrektorami i nauczycielami, szkoleń, konferencji i publikowanych wyjaśnień i komentarzy w dalszym ciągu pojawiają się zagadnienia wymagające dogłębnej analizy. Należą do nich m.in. organizacja zajęć z religii i wychowania do życia w rodzinie.

¹ http://www.men.gov.pl/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=230&Itemid=290

² <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20120000204>

³ http://www.men.gov.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=2028%3Austawy-i-rozporzadzenia-powiazane-z-wprowadzanymi-zmianami-&catid=263%3AAkty-prawne-akty-prawne-powiazane-z-wprowadzanymi-zmianami&Itemid=106

⁴ <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19910950425>

⁵ http://www.men.gov.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=2028%3Austawy-i-rozporzadzenia-powiazane-z-wprowadzanymi-zmianami-&catid=263%3AAkty-prawne-akty-prawne-powiazane-z-wprowadzanymi-zmianami&Itemid=106

Kwestię nauczania religii reguluje Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 kwietnia 1992 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w szkołach publicznych (Dz. U nr 36, poz. 155). Było ono dwukrotnie zmienione – 25 sierpnia 1993 r. (Dz. U. 1993 nr 83 poz. 390) oraz 30 czerwca 1999 r. (Dz. U. 1999 nr 67 poz. 753).

Zgodnie z tym aktem prawnym:

§ 1

1. W publicznych przedszkolach organizuje się, w ramach planu zajęć przedszkolnych, naukę religii na życzenie rodziców (opiekunów prawnych). W publicznych szkołach podstawowych, gimnazjach, ponadpodstawowych i ponadgimnazjalnych, zwanych dalej „szkołami”, organizuje się w ramach planu zajęć szkolnych naukę religii i etyki:

- 1) w szkołach podstawowych i gimnazjach – na życzenie rodziców (opiekunów prawnych),
- 2) w szkołach ponadpodstawowych i ponadgimnazjalnych – na życzenie bądź rodziców (opiekunów prawnych) bądź samych uczniów; po osiągnięciu pełnoletności o pobieraniu religii i etyki decydują sami uczniowie.
2. Życzenie, o którym mowa w ust. 1, jest wyrażane w najprostszej formie oświadczenia, które nie musi być ponawiane w kolejnym roku szkolnym, może natomiast zostać zmienione.
3. Uczestniczenie lub nieuczestniczenie w przedszkolnej albo szkolnej nauce religii lub etyki nie może być powodem dyskryminacji przez kogokolwiek i w jakiejkolwiek formie.

§ 2

Przedszkole i szkoła mają obowiązek zorganizowania lekcji religii dla grupy nie mniejszej niż siedmiu uczniów danej klasy lub oddziału (wychowanków grupy przedszkolnej). Dla mniejszej liczby uczniów w klasie lub oddziale (wychowanków w grupie) lekcje religii w przedszkolu lub szkole powinny być organizowane w grupie międzyoddziałowej lub międzyklasowej.

§ 8

1. **Nauka religii w przedszkolach i szkołach publicznych wszystkich typów odbywa się w wymiarze dwóch zajęć przedszkolnych (właściwych dla danego poziomu nauczania) lub dwóch godzin lekcyjnych tygodniowo.** Wymiar lekcji religii może być zmniejszony jedynie za zgodą biskupa diecezjalnego Kościoła katolickiego albo władz zwierzchnich pozostałych kościołów i innych związków wyznaniowych.
2. Tygodniowy wymiar godzin etyki ustala dyrektor szkoły.

§ 9

1. Ocena z religii lub etyki umieszczana jest na świadectwie szkolnym bezpośrednio po ocenie ze sprawowania. W celu wyeliminowania ewentualnych przejawów nietolerancji nie należy zamieszczać danych, z których wynikałoby, na zajęcia z jakiej religii (bądź etyki) uczeń uczęszczał.
2. Ocena z religii (etyki) nie ma wpływu na promowanie ucznia do następnej klasy.

Cytowane rozporządzenie jest aktem obowiązującym, zatem nie może być mowy o tym, że od 1 września 2012 roku odbędą w szkołach w tym zakresie jakiejkolwiek zmiany.

⁶ <http://www.men.gov.pl/index.php?limitstart=5>

Ministerstwo Edukacji Narodowej zamieściło szczegółowe wyjaśnienie na swojej stronie internetowej⁶:

Ramowe plany nauczania dla poszczególnych typów szkół zostały określone w formie odrębnych załączników do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 lutego 2012 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych (Dz. U. poz. 204). Cała treść każdego załącznika stanowi zatem kompletny, odrębny ramowy plan nauczania dla danego typu szkoły.

Każdy ramowy plan nauczania dla danego typu szkoły zawiera zajęcia o różnym charakterze: po pierwsze takie zajęcia, których wymiar jest określony wprost w danym ramowym planie nauczania, po drugie takie zajęcia, których wymiar określają inne rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej. Pierwsza grupa zajęć to obowiązkowe zajęcia edukacyjne (i zajęcia rewalidacyjne dla uczniów niepełnosprawnych). Do drugiej grupy zajęć należą: religia, etyka, wychowanie do życia w rodzinie, język mniejszości narodowej lub etnicznej, język regionalny, zajęcia sportowe w oddziałach i szkołach sportowych oraz szkołach mistrzostwa sportowego. Zarówno jedno, jak i drugie zajęcia w szkole publicznej realizowane są nieodpłatnie, co jest zgodne z art. 70 ust. 2 Konstytucji RP stanowiącym, że nauka w szkołach publicznych jest bezpłatna.

Oznacza to, że religia nadal będzie organizowana na tych samych zasadach, jak do tej pory. Będzie bezpłatna i finansowana w ramach subwencji oświatowej.

Każdy samorząd terytorialny będzie musiał, jak do tej pory, zapewnić nauczanie

religii wybranego wyznania według dotychczasowych zasad (regulują to inne przepisy niż zmienione rozporządzenie MEN o ramowych planach nauczania). Kalkulacja subwencji oświatowej, przekazywanej samorządom przez Państwo, obejmuje wszystkich zatrudnionych w szkole nauczycieli, w tym również nauczycieli religii i etyki.

Subwencja oświatowa to środki przekazywane przez budżet Państwa samorządom z myślą o przeznaczeniu tych środków na cele edukacyjne. Te środki stanowią część budżetu jednostki samorządu, na który składają się również jej dochody własne. Samorządy w ramach swojego budżetu zabezpieczają środki na utrzymanie szkół, w tym na wynagrodzenia nauczycieli oraz organizację zajęć określonych w ramowym planie nauczania i w określonym przez dyrektora szkoły szkolnym planie nauczania.

Kwestią budzącą wątpliwości dyrektorów i nauczycieli jest również organizacja zajęć „wychowania do życia w rodzinie”. Przedmiot ten jest prowadzony zgodnie z przepisami zawartymi w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 sierpnia 1999 r. w sprawie sposobu nauczania szkolnego oraz zakresu treści dotyczących wiedzy o życiu seksualnym człowieka, o zasadach świadomego i odpowiedzialnego rodzicielstwa, o wartości rodziny, życia w fazie prenatalnej oraz metodach i środkach świadomej prokreacji zawartych w podstawie programowej kształcenia ogólnego (Dz. U nr 67 poz. 756, z późn. zmianami)⁷.

Wszystkich, którzy zaniepokoiili się niewskazaniem liczby realizowanych godzin z tego przedmiotu w nowym rozporządzeniu

⁷ <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19990670756>

o ramowych planach nauczania powinna całkowicie uspokoić analiza rozporządzenia z dnia 17 lutego 2012 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie sposobu nauczania szkolnego oraz zakresu treści dotyczących wiedzy o życiu seksualnym człowieka, o zasadach świadomego i odpowiedzialnego rodzicielstwa, o wartości rodziny, życia w fazie prenatalnej oraz metodach i środkach świadomej prokreacji zawartych w podstawie programowej kształcenia ogólnego.

Wprowadza się w nim następujące zmiany:

1) § 1 ust. 2 otrzymuje brzmienie:

2. Zajęcia realizowane są w klasach V i VI szkół podstawowych, w gimnazjach, zasadniczych szkołach zawodowych, liceach ogólnokształcących i w klasach I – III techników, w tym specjalnych, dla dzieci i młodzieży, publicznych i niepublicznych o uprawnieniach szkół publicznych.

2) § 3 i 3a otrzymują brzmienie:

§ 3. 1. **Na realizację zajęć w szkołach publicznych przeznaczają się w szkolnym planie nauczania, w każdym roku szkolnym, dla uczniów poszczególnych klas, po 14 godzin, w tym po 5 godzin z podziałem na grupy dziewcząt i chłopców.**

2. Zajęcia są organizowane w oddziałach albo w liczących nie więcej niż 28 uczniów grupach międzyoddziałowych.

§ 3a. **Na realizację zajęć w szkołach niepublicznych o uprawnieniach szkół publicznych przeznaczają się liczbę godzin nie mniejszą niż liczba godzin przewidziana w § 3 ust. 1 dla szkół publicznych.** Zajęcia te mogą być organizowane zgodnie z § 3 ust. 2.

§ 2. 1. Przepisy § 3 i 3a rozporządzenia, o którym mowa w § 1 niniejszego rozporządzenia,

w brzmieniu nadanym niniejszym rozporządzeniem, stosuje się:

1) począwszy od dnia 1 września 2012 r. w klasie I gimnazjum, klasie I szkół ponadgimnazjalnych: zasadniczej szkoły zawodowej, liceum ogólnokształcącego i technikum, w tym specjalnych, dla dzieci i młodzieży, publicznych i niepublicznych o uprawnieniach szkół publicznych;

2) począwszy od dnia 1 września 2013 r. w klasie V szkoły podstawowej, w tym specjalnej, dla dzieci i młodzieży, publicznej i niepublicznej o uprawnieniach szkoły publicznej.

2. W pozostałych klasach szkół, o których mowa w ust. 1, w których realizowane są zajęcia edukacyjne „Wychowanie do życia w rodzinie”, do zakończenia danego etapu edukacyjnego, oraz w liceach profilowanych, do czasu zakończenia kształcenia w tych liceach, stosuje się dotychczasowe przepisy.

§ 3. Rozporządzenie wchodzi w życie z dniem 1 września 2012 r.⁸

Zajęcia „wychowania do życia w rodzinie” będą zatem realizowane wtedy, kiedy rodzice uczniów niepełnoletnich lub uczniowie pełnoletni nie zgłoszą dyrektorowi szkoły w formie pisemnej rezygnacji z tego przedmiotu.

Uwaga!

W roku szkolnym 2012/2013 na realizację zajęć „wychowania do życia w rodzinie” w klasach V i VI szkół podstawowych, klasach II i III gimnazjów oraz klasach II i III szkół ponadgimnazjalnych przeznacza

⁸ <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19990670756> – akty zmieniające.

się godziny z puli godzin do dyspozycji dyrektora szkoły.

W klasach I gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych, w których szkolny plan nauczania jest opracowywany na podstawie Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 lutego 2012 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych – zajęcia te, wprowadzone do szkolnego planu nauczania, będą realizowane tak, jak inne przedmioty wskazane w ramowych planach nauczania:

§ 4. 1. Na podstawie ramowego planu nauczania dyrektor szkoły ustala szkolny plan nauczania, w którym określa dla poszczególnych klas (semestrów) na danym etapie edukacyjnym tygodniowy (semestralny) wymiar godzin odpowiednio:

- 1) poszczególnych obowiązkowych zajęć edukacyjnych z zakresu kształcenia ogólnego oraz zajęć z wychowawcą;
- 2) poszczególnych obowiązkowych zajęć

edukacyjnych z zakresu kształcenia zawodowego;

- 3) zajęć rewalidacyjnych dla uczniów niepełnosprawnych;
 - 4) dodatkowych zajęć edukacyjnych, jeżeli takie zajęcia są prowadzone.
2. W szkolnym planie nauczania uwzględnia się również wymiar godzin:
- 1) zajęć religii lub etyki, zgodnie z przepisami w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach;
 - 2) zajęć wychowania do życia w rodzinie, zgodnie z przepisami w sprawie sposobu nauczania szkolnego oraz zakresu treści dotyczących wiedzy o życiu seksualnym człowieka, o zasadach świadomego i odpowiedzialnego rodzicielstwa, wartości rodziny, życia w fazie prenatalnej oraz metodach i środkach świadomej prokreacji zawartych w podstawie programowej kształcenia ogólnego.

Ewa Jakubowska jest konsultantem w Regionalnym Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli „WOM” w Katowicach.

Od Redakcji: Przypominamy o możliwości nadsyłania pytań związanych z obowiązującym prawem oświatowym. Pytania prosimy kierować pod adresem: forum@womkat.edu.pl. Odpowiedzi na nie znajdziecie Państwo w kolejnych numerach naszego „Forum Nauczycieli”.

Czekamy również na Państwa uwagi, przemyślenia dotyczące prezentowanych artykułów, a przede wszystkim na Państwa teksty, w których podzielicie się swoimi doświadczeniami, osiągnięciami dydaktycznymi, wychowawczymi itp.

Barbara Czechowicz

Ważniejsze nabytki Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. J. Lompy w Katowicach z zakresu zastosowania multimediiów w nauczaniu

1. *Agora* czy *Hyde Park* : *Internet jako przestrzeń społeczne grup mniejszościowych* / red. Łucja Kaprańska, Bożena Pactwa. – Kraków : NOMOS, 2010
2. *Audiobooki* w bibliotece / Aldona Żukowska. – Warszawa : Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, 2012
3. *Com.unikowanie* w zmieniającym się społeczeństwie / pod red. Mariana Niezgody, Marii Świątkiewicz-Mośny, Aleksandry Wagner. – Kraków : NOMOS, 2010
4. *E-learning* : *tajniki edukacji na odległość* / Marlena Plebańska. – Warszawa : C.H. Beck, 2011
5. *E-learning dla dorosłych* / Jakub Jerzy Czarkowski. – Warszawa : Difin, 2012
6. *E-learning dla nauczycieli* / Stanisław Szablowski. – Rzeszów : Wydawnictwo Oświatowe Fosze, 2009
7. *e-Obywatel* : *aktywny użytkownik komputera i Internetu* / Aleksander Bremer, Mirosław Sławik. – Chorzów : Videograf Edukacja, 2008
8. *Edukacja informacyjna w polskiej szkole* / Renata Piotrowska. – Warszawa : Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, 2011
9. *Edukacja wspierana komputerowo a humanistyczne wartości pedagogiki* / Janusz Morbitzer. – Kraków : Akademia Pedagogiczna, 2007
10. *Fotografia cyfrowa* : *edycja zdjęć* : *kompletny przewodnik dla cyfrowych fotografów* / Scott Kelby ; [tł. Piotr Cieślak]. – Wyd. 4. – Gliwice : Helion, 2008
11. *Joomla!* : *podręcznik administratora systemu* / Paweł Frankowski, Marcin Szumański. – Gliwice : Helion, 2008
12. *Joomla! 1.5 od kuchni* : *ponad 130 przepisów* / James Kennard [tł. Daniel Kaczmarek]. – Gliwice : Helion, 2010
13. *Klasyfikacja i ocena materiałów multimedialnych w technice* : II Ogólnopolskie Warsztaty Multimedialne w Dydaktyce Techniki, Szczecin 23 – 24 listopada 1995 r. – Szczecin : Uniwersytet Szczeciński, 1996
14. *Komputer dla seniorów* : *MS Windows Vista, MS Office, Internet, komunikacja, multimedia, bezpieczeństwo* / Adam Jaronicki. – Wyd. 2, dodr. 1. – Warszawa ; Bielsko-Biała : Wydawnictwo Szkolne PWN, 2011
15. *Komunikacja interpersonalna w Internecie* / Magdalena Miotk-Mrozowska. – Bydgoszcz : Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, 2009

16. *Meandry e-learningu* / Grażyna Penkowska. – Warszawa : Difin, 2010
17. *Media – dysleksja – terapia pedagogiczna* / Ewa Nowicka. – Toruń : Wydawnictwo Adam Marszałek, 2010
18. *Media w edukacji muzycznej uczniów szkoły ogólnokształcącej* / Mirosław Kisiel. – Myślowice : Górnośląska Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Kard. Augusta Hłonda, 2003
19. *Media w wychowaniu, dydaktyce oraz zarządzaniu informacją edukacyjną szkoły* / Tomasz Huk. – Kraków : Impuls, 2011
20. *Multimedia w kształceniu* / Józef Bednarek. – Wyd. 1, dodr. 1. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN : MIKOM, 2008
21. *Nowe media i komunikowanie wizualne* / red. Piotr Francuz, Stanisław Jędrzejewski. – Lublin : Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2010
22. *Nowe media w systemie komunikowania : edukacja, cyfryzacja* / pod red. Marka Jezińskiego. – Wydawnictwo Adam Marszałek, 2011
23. *Nowe media we współczesnym społeczeństwie* / pod red. Marka Jezińskiego, Aleksandry Sekleckiej, Łukasza Wojtkowskiego. – Toruń : Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2011
24. *Obywatel w społeczeństwie informacyjnym : teoria i praktyka* / Tomasz Masłyk. – Kraków : NOMOS, 2010
25. *PowerPoint 2010 Pl : ćwiczenia* / Roland Zimek. – Gliwice : Helion, 2010
26. *Profesjonalna prezentacja multimedialna : (jak uniknąć 27 najczęściej popełnianych błędów)* / Paweł Lenar. – Gliwice : Helion, 2010
27. *Social media marketing : odkryj potencjał Facebooka, Twittera i innych portali społecznościowych* / Liana „Li” Evans ; [tł. Bartosz Sałbut]. – Gliwice : Helion, 2011
28. *Technologie informacyjno-komunikacyjne w edukacji* / Tadeusz Barski. – Opole : Uniwersytet Opolski, 2006
29. *Telefon komórkowy : jak zmienił świat najbardziej mobilny ze środków komunikacji* / Paul Levinson ; przeł. Hanna Jankowska. – Warszawa : Warszawskie Wydawnictwo Literackie Muza, 2006
30. *Telewizja w edukacji medialnej* / Agnieszka Ogonowska. – Kraków : UNIVERSITAS, 2009
31. *W sieci [jak sieci społeczne kształtują nasze życie]* / Nicholas A. Christakis, James H. Fowler ; przekł. Izabela Szybilska-Fiedorowicz. – Sopot : Smak Słowa, 2011
32. *Wizualizacja i wyszukiwanie dokumentów* / Veslava Osińska. – Warszawa : Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, 2010

Barbara Czechowicz jest nauczycielem bibliotekarzem w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej im. J. Lompy w Katowicach.